

KURIKULUM ZA VRTCE

V PRILAGOJENEM PROGRAMU

KURIKULUM ZA VRTCE V PRILAGOJENEM PROGRAMU ZA PREDŠOLSKO OTROKE S POSEBNIMI POTREBAMI

Kurikulum za vrtce v prilagojenem programu za predšolske otroke s posebnimi potrebami (v nadaljevanju: Kurikulum za vrtce v prilagojenem programu) obsega prilagoditve glede vsebine, organizacije, načina izvajanja, prostora in pripomočkov ter je pripravljen na podlagi Kurikuluma za vrtce (2025).

PRILAGODITVE GLEDE VSEBINE, ORGANIZACIJE, NAČINA IZVAJANJA, PROSTORA IN PRIPOMOČKOV V KURIKULUM ZA VRTCE V PRILAGOJENEM PROGRAMU SO PRIPRAVILE ČLANICE DELOVNE SKUPINE ZA PRIPRAVO KURIKULUMA ZA VRTCE V PRILAGOJENEM PROGRAMU ZA PREDŠOLSKO OTROKE:

mag. Suzana Antič, Vrtec Trnovo Ljubljana, Komisija za koordinacijo prenove kurikulumov za vrtce

dr. Ana Bezenšek, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, Kurikularna komisija za splošna poglavja

Ana Božič, Center za izobraževanje, rehabilitacijo in usposabljanje Vipava, Kurikularna komisija za področje dejavnosti GIBANJE

mag. Janja Cotič Pajntar, Zavod RS za šolstvo, Komisija za koordinacijo prenove kurikulumov za vrtce – vodja delovne skupine

dr. Karmen Drlić, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta, Komisija za koordinacijo prenove kurikulumov za vrtce

Andreja Koler Križe, Vrtec Mladi rod Ljubljana, Kurikularna komisija za splošna poglavja

Irena Krušec, Center za sluh in govor Maribor, Kurikularna komisija za področje dejavnosti JEZIK

Katja Leskovic, Vrtec Trnovo Ljubljana, Kurikularna komisija za splošna poglavja

Nika Mikulčič, Vrtec Sežana, Kurikularna komisija za področje dejavnosti NARAVA

Ursula Obreza, Viški vrtci Ljubljana, Kurikularna komisija za splošna poglavja

Katja Podpečan Jekić, Vrtec Velenje, Kurikularna komisija za področje dejavnosti MATEMATIKA

Mateja Sušnik, Kranjski vrtci, Kurikularna komisija za področje dejavnosti UMETNOST

Simona Tonkli Gornjak, Vrtec Kolesija Ljubljana, Enota Kolesija, Kurikularna komisija za splošna poglavja

Pegi Zakrajšek Stergar, Center Gustava Šiliha Maribor, Kurikularna komisija za področje dejavnosti DRUŽBA

Nives Zore, Zavod RS za šolstvo, Komisija za koordinacijo prenove kurikulumov za vrtce

UREDILI:

mag. Janja Cotič Pajntar

Ursula Obreza

JEZIKOVNI PREGLED: Tine Logar

OBLIKOVANJE: neAGENCIJA, digitalne preobrazbe, Katja Pirc s. p.

PRELOM: Art Design, d. o. o.

IZDALA IN ZALOŽILA: Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje,
Zavod Republike Slovenije za šolstvo

ZA MINISTRSTVO ZA VZGOJO IN IZOBRAŽEVANJE: dr. Vinko Logaj

ZA ZAVOD RS ZA ŠOLSTVO: Jasna Rojc

SPLETNA IZDAJA

LJUBLJANA, 2025

PUBLIKACIJA JE DOSEGLJIVA NA POVEZAVI <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Sektor-za-predolsko-vzgojo/Dokumenti-smernice/KURIKULUM-ZA-VRTCE-V-PRILAGOJENEM-PROGRAMU-2025.pdf>

Prilagojeni program za predšolske otroke s posebnimi potrebami – kurikulum za vrtce v prilagojenem programu je bil sprejet na 241. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje dne 20. 2. 2025.

CIP

Katalogni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI-ID 242699523](https://nuk.ub.uni-lj.si/COBISS.SI-ID/242699523)

ISBN 978-961-03-1007-5 (Zavod Republike Slovenije za šolstvo, PDF)

PRIZNANJE AVTORSTVA - NEKOMERCIALNO - DELJENJE POD ENAKIMI POGOJI

**Prenova izobraževalnih programov s prenovo ključnih programskih dokumentov
(kurikuluma za vrtce, učnih načrtov ter katalogov znanj)**

KAZALO

I. UVOD V KURIKULUM ZA VRTCE V PRILAGOJENEM PROGRAMU	5	Specialnopedagoška priporočila za otroke z razvojnimi zaostanki, primanjkljaji, ovirami oz. motnjami na spoznavnem področju	27
II. CILJI KURIKULUMA ZA VRTCE V PRILAGOJENEM PROGRAMU	7	Specialnopedagoška priporočila za otroke z razvojnimi zaostanki, primanjkljaji, ovirami oz. motnjami na zaznavnem področju	28
III. NAČELA URESNIČEVANJA CILJEV KURIKULUMA ZA VRTCE V PRILAGOJENEM PROGRAMU	8	Specialnopedagoška priporočila za otroke z razvojnimi zaostanki, primanjkljaji, ovirami oz. motnjami na sporazumevalnem področju	31
IV. SODELOVANJE S STARŠI IN OKOLJEM	12	Specialnopedagoška priporočila za otroke z dolgotrajnimi boleznimi	32
V. SPLOŠNA PRIPOROČILA ZA IZVAJANJE KURIKULUMA ZA VRTCE V PRILAGOJENEM PROGRAMU	15	Specialnopedagoška priporočila za delo z otroki z avtističnimi motnjami, ki so vključeni v posebno organizacijsko obliko oddelkov prilagojenega programa	33
VI. INDIVIDUALIZACIJA IN DIFERENCIACIJA PRI IZVAJANJU KURIKULUMA ZA VRTCE V PRILAGOJENEM PROGRAMU	20		
VII. NAČRTOVANJE IN IZVAJANJE KURIKULUMA ZA VRTCE V PRILAGOJENEM PROGRAMU	22	IX. PODROČJA DEJAVNOSTI	37
VIII. SPECIALNOPEDAGOŠKA PRIPOROČILA	24	X. VIRI IN LITERATURA	38
Specialnopedagoška priporočila za otroke z razvojnimi zaostanki, primanjkljaji, ovirami oz. motnjami na telesnem področju	26		

I. UVOD V KURIKULUM ZA VRTCE V PRILAGOJENEM PROGRAMU

Kurikulum za vrtce v prilagojenem programu (2025) je nacionalni dokument, ki je bil sprejet 20. 2. 2025 na Strokovnem svetu RS za splošno izobraževanje, in predstavlja strokovno podlago za delo v prilagojenem programu za predšolske otroke s posebnimi potrebami. Prenovljen je bil na podlagi sprejetih *Izhodišč za prenovo kurikuluma za vrtce (2022)* in nadgrajuje predhodni Kurikulum za vrtce v prilagojenem programu (2006).

Predšolska vzgoja otrok s posebnimi potrebami¹ izhaja iz pravic do vzgoje in izobraževanja, ki sta usmerjena k celovitemu razvoju otrokove osebnosti in utrjevanju spoštovanja otrokovih pravic in temeljnih svoboščin. Razvija prijateljstvo in razumevanje med vsemi udeleženci v vzgojno-izobraževalnem sistemu, z ustvarjanjem pogojev za druženje, igro, razvoj in učenje otrok s posebnimi potrebami z drugimi otroki ter s stalnim sodelovanjem med strokovnimi delavci in strokovnjaki različnih strokovnih področij ter sodelovanjem s starši in družinami otrok.

Kurikulum za vrtce v prilagojenem programu poudarja tudi pomen zagotavljanja vrednot in pravic otrok, ki so zapisane v Konvenciji o otrokovih pravicah (1989), predvsem pravico otrok do participacije in igre ter pravico do polnega in dostojnega življenja v pogojih, ki zagotavljajo dostojanstvo, spodbujajo samozavest in olajšujejo otrokovo dejavno udeležbo v družbi. Pri tem pa je ključnega pomena usmerjenost celotne predšolske vzgoje v to, kar se šteje za otrokovo največjo korist.

Kurikulum za vrtce v prilagojenem programu omogoča vsem otrokom, ki so vključeni v oddelek prilagojenega programa, enake možnosti za vzgojo in izobraževanje, upošteva njihove značilnosti in potrebe kakor tudi različne osebne okoliščine staršev. Pri sodelovanju vzgojiteljic² s starši je poudarek na usklajenem vzgojnem delovanju vrtca in družine v korist otrok, ob upoštevanju strokovne avtonomnosti vrtca.

-
- 1 V celotnem *Kurikulu* za vrtce v *prilagojenem programu* se izraz **"otrok s posebnimi potrebami"** oz. **"otrok"** uporablja za otroke s posebnimi potrebami v prvem in drugem starostnem obdobju (prvo obdobje: otroci v starosti od enega do treh let; drugo obdobje: otroci v starosti od treh let do vstopa v šolo).
 - 2 V celotnem *Kurikulu* za vrtce v *prilagojenem programu* se izraz **"vzgojiteljica"** nanaša na vse strokovne delavce, ki izvajajo vzgojno dejavnost v oddelkih prilagojenega programa v vrtcu. To so:
 - » vzgojiteljica predšolskih otrok s posebnimi potrebami v prilagojenem programu za predšolske otroke,
 - » vzgojiteljica predšolskih otrok – pomočnica vzgojiteljice v programu za predšolske otroke in v prilagojenem programu za predšolske otroke,
 - » vzgojiteljica za komunikacijo v slovenskem znakovnem jeziku,
 - » vzgojiteljica za delo z gluhoslepimi.

Otroci s posebnimi potrebami v predšolskem obdobju so otroci z razvojnimi zaostanki, primanjkljaji, ovirami oziroma motnjami na telesnem, spoznavnem, zaznavnem, socialno-čustvenem, sporazumevalnem področju ter dolgotrajnimi boleznimi.

V prilagojeni program za predšolske otroke s posebnimi potrebami so vključeni le tisti otroci s posebnimi potrebami, ki zaradi težjih oblik razvojnih zaostankov, primanjkljajev, ovir oziroma motenj ne bi zmogli predšolskega programa, in to kljub prilagojenemu izvajanju le-tega. Tako starši kot multidisciplinarni tim centra za zgodnjo obravnavo, ki obravnava otroka, menijo, da bodo lažje razvili svoja močna področja in sposobnosti do največje možne mere v predšolskem programu, ki je prilagojen njihovim potrebam glede vsebine, organizacije, načina izvajanja, prostora in pripomočkov.

Neposredno strokovno izhodišče in osnova za *Kurikulum za vrtce v prilagojenem programu* je *Kurikulum za vrtce (2025)*.

Kurikulum za vrtce v prilagojenem programu obsega le prilagoditve glede vsebine, organizacije, načina izvajanja, prostora in pripomočkov. To pomeni, da so v pričujočem dokumentu zapisana le tista poglavja, ki so dopolnjena s temi specifičnimi vsebinami.

V *Kurikulumu za vrtce v prilagojenem programu* so napisani cilji kurikuluma za vrtce in iz njih izpeljana načela uresničevanja ciljev, ki so ustrezno dopolnjena za delo v prilagojenem programu za predšolske otroke s posebnimi potrebami. V poglavjih, ki sledijo, so opredeljeni: sodelovanje s starši in okoljem, splošna priporočila za izvajanje kurikuluma za vrtce v prilagojenem programu, individualizacija in diferenciacija pri izvajanju kurikuluma v prilagojenem programu, načrtovanje in izvajanje kurikuluma za vrtce v prilagojenem programu ter specialnopedagoška priporočila. Ta se nanašajo na delo z otroki z razvojnimi zaostanki, primanjkljaji, ovirami oz. motnjami na telesnem področju, spoznavnem področju, zaznavnem področju, sporazumevalnem področju ter za otroke z dolgotrajnimi boleznimi. Zapisana pa so tudi specialnopedagoška priporočila za delo z otroki z avtističnimi motnjami, ki so lahko vključeni v posebno organizacijsko obliko oddelkov prilagojenega programa.

Zaradi velikih razlik v individualnih značilnostih in potrebah otrok so le do določene mere veljavni vsi cilji na vseh šestih področjih dejavnosti *Kurikuluma za vrtce (2025)*, zato le-ta niso ponovno zapisana v pričujočem dokumentu.

II. CILJI KURIKULUMA ZA VRTCE V PRILAGOJENEM PROGRAMU

V Kurikulu za vrtce v prilagojenem programu upoštevamo vse cilje Kurikuluma za vrtce (2025) in dodajamo tri specifične cilje, ki so obarvani.

1. Vsem otrokom zagotavljati okolje za dobro počutje, čustveno varno navezanost ter ustrezne pogoje in spodbude za celovit razvoj, pridobivanje novih izkušenj, spretnosti in znanja.
2. Otrokom omogočati pogoste in kakovostne medsebojne socialne odnose, delovanje v skupini in družbi ter spodbujati razvoj samozavedanja in empatije, socialnega razumevanja, spretnosti sporazumevanja in pogovarjanja ter sodelovanja.
3. Pri otrocih spodbujati oblikovanje temeljnih družbenih norm in vrednot, kot so človekove pravice in dolžnosti, enakost, svoboda, strpnost, odgovornost do sebe, drugih živih bitij in okolja, spoštovanje dogovorjenih pravil.
4. Otrokom zagotavljati pogoje za ozaveščanje o individualnih in skupinskih razlikah in njihovo izražanje ne glede na spol, socialno, ekonomsko in kulturno ozadje, svetovni nazor, narodno in jezikovno pripadnost, posebnosti v razvoju.
5. Omogočati razvojno inovativno, fleksibilno in uravnoteženo izvedbo dejavnosti kurikuluma za vrtce v različnih programih za predšolske otroke.
6. Vzgojiteljicam omogočati uporabo različnih metod, pristopov in vsebin za spodbujanje razvoja in učenja otrok, upoštevajoč razvojne značilnosti in potrebe različno starih otrok, spoznanja vzgojno-izobraževalnih ter drugih znanstvenih ved, s posebnim poudarkom na otroški igri.
7. Vzgojiteljicam omogočati avtonomno in strokovno odgovorno delo v vrtcu, ki naj temelji na samoevalvaciji.
8. Razumeti čas in prostor kot dva ključna elementa kurikuluma, ki otroku omogočata varnost, izbiro, individualno izražanje in tudi možnost umika.
9. Vzpostavljati kakovostno, sistematično in sprotno informiranje staršev v vrtec vključenih otrok, sodelovanje s starši pri načrtovanju in izvajanju posameznih dejavnosti v vrtcu, v korist otrok in upoštevajoč strokovno avtonomijo vrtca.
10. Upoštevati individualne sposobnosti in zmožnosti otroka s posebnimi potrebami in vsakemu otroku s posebnimi potrebami zagotavljati pogoje za optimalen razvoj in učenje na podlagi razvojnih individualnih potreb.
11. Omogočati povezovanje in sodelovanje oddelkov prilagojenega programa s preostalimi oddelki v vrtcu in omogočati prehajanje med različnimi programi za predšolske otroke z oblikovanjem nove organizacijske oblike oddelka – prehodnega oddelka.
12. Timsko delovati in povezovati vse službe znotraj vrtca ter omogočati sodelovanje z zunanjimi institucijami in strokovnjaki za zagotovitev optimalnih pogojev za razvoj otroka s posebnimi potrebami.

III. NAČELA URESNIČEVANJA CILJEV KURIKULUMA ZA VRTCE V PRILAGOJENEM PROGRAMU

V Kurikulumu za vrtce v prilagojenem programu sledimo vsem štirinajstim načelom, ki so zapisana v *Kurikulumu za vrtce (2025)*. Nekatera načela so dopolnjena zaradi specifičnosti, ki izhajajo iz prilagojenega programa za predšolske otroke s posebnimi potrebami. Te dopolnitve načel so posebej označene.

1. NAČELO ZAGOTAVLJANJA OTROKOVE VKLJUČENOSTI IN MOŽNOSTI ZA UČENJE NA RAZLIČNIH PODROČJIH DEJAVNOSTI:

- » odgovornost strokovnih delavcev za razvoj in učenje otroka v vrtcu,
- » zagotavljanje spodbudnega okolja za vzgojo, razvoj in učenje, ki vključuje vzgojiteljičino načrtovano delovanje in spontano odzivanje, spreminjanje ali opuščanje načrtovanega, glede na otrokovo trenutno kondicijo in počutje ter njegove pobude,
- » omogočanje posnemanja in razvijanja dejavnosti skupaj z odraslimi in spodbujanje za samostojno izvajanje dejavnosti, ki so vezane na sporazumevanje, gibanje, osebno higieno, skrb za samega sebe, ročne spretnosti in igro,
- » razvijanje otrokove občutljivosti za sočloveka in okolje ter razumevanja življenjskih situacij in odnosov, tako da mu omogočimo urjenje v konkretnih situacijah,
- » posredovanje znanja, ki izhaja iz različnih znanstvenih ved, z upoštevanjem njihove objektivnosti, kritičnosti in pluralnosti,
- » spodbujanje otrokovega raziskovanja in navajanje na uporabo različnih strategij in pripomočkov pri iskanju odgovorov,
- » upoštevanje otroka kot kompetentnega posameznika, ki se uči na njemu lasten način in v interakciji z drugimi, ki razmišlja o svetu, nanj deluje in prepoznava svojo vlogo v svetu.

2. NAČELO SPODBUJANJA KOMUNIKACIJE, RAZLIČNIH NAČINOV IZRAŽANJA TER GOVORNO-JEZIKOVNEGA RAZVOJA:

- » vzgojiteljica kot zgled rabe govora in jezika spodbuja otroke h komunikaciji in drugim načinom izražanja, z upoštevanjem njihovih individualnih potreb, zmožnosti in interesov ter pravice do zasebnosti,
- » omogočanje in spodbujanje rabe jezika v različnih funkcijah in situacijah,
- » skrb za kakovost slovenskega jezika kot učnega jezika v vrtcu oz. skrb za kakovost učnih jezikov obeh narodnih skupnosti,
- » zagotavljanje uporabe slovenskega znakovnega jezika s strokovno usposobljeno osebo in/ali prilagojene komunikacije v skladu z otrokovimi potrebami.

3. NAČELO ZAGOTAVLJANJA ENAKIH MOŽNOSTI, PREPOZNAVANJA IN UPOŠTEVANJA RAZLIČNOSTI MED OTROKI IN DRUŽINAMI, INKLUZIJE IN MEDKULTURNOSTI:

- » zagotavljanje otrokovih pravic in kakovostnega izvajanja kurikuluma za vrtce,
- » omogočanje pogojev za optimalni razvoj in učenje vsakega otroka,
- » sprejemanje otrokovih razlik v načinu funkcioniranja, spodbujanje razvijanja njegovih zmožnosti do največje možne mere,
- » upoštevanje značilnosti različno starih otrok ter individualnih razlik v razvoju in učenju enako starih otrok in njihovih posebnih potreb,
- » zagotavljanje pogojev za vključevanje otrok s posebnimi potrebami v življenje in delo rednih oddelkov v vrtcih in oddelkov prilagojenega programa, ter prehajanje med programi in oddelki v vrtcih,
- » upoštevanje skupinskih posebnosti in razlik glede na spol, socialno in kulturno poreklo, svetovni nazor itd. in ustvarjanje pogojev za njihovo izražanje,
- » upoštevanje načela različnosti in medkulturnosti na ravni izbora vsebin, dejavnosti in materialov, ki naj otrokom omogočajo izkušnje in spoznanja o različnosti sveta,
- » zagotavljanje pogojev za razvoj dvojezičnosti in identitete pri otrocih, ki so pripadniki obeh narodnostnih skupnosti, in večinskega naroda na jezikovno in narodno mešanih območjih,
- » zagotavljanje pogojev za vključevanje otrok Romov v vrtec.

4. NAČELO SISTEMATIČNEGA VZGAJANJA ZA TEMELJNE DRUŽBENE NORME IN VREDNOTE:

- » prevzemanje demokratičnih družbenih vrednot in kulturnih norm, ki izhajajo iz etike človekovih pravic,
- » udejanjanje skupnih norm in vrednot, ki so del etike človekovih pravic,
- » pri načrtovanju in vzgojnem delovanju uveljavljanje enakosti in svobode kot temeljnih vrednot človekovih pravic ter njihove univerzalne veljavnosti za vse ne glede na razlike med otroki,
- » pojasnjevanje, primerno otrokovi starosti, in uveljavljanje etike, vrednot in norm, ki so skupne ljudem različnih filozofskih prepričanj, veroizpovedi in temeljijo na človekovih pravicah,
- » spodbujanje otrok k sodelovanju z drugimi, spoštovanju odraslih oseb, vrstnikov in okolja; postopoma se učijo prevzemanja odgovornosti za svoja dejanja,
- » vzgoja za kritičnost in avtonomnost posameznika tako, da primerno otrokovim razvojnim zmožnostim spodbujajo odgovorno odločanje in samostojno ravnanje,
- » vzgajanje za vključevanje otroka v družbo v skladu z univerzalnimi družbenimi normami vljudnosti, konstruktivnega komuniciranja in reševanja sporov.

5. NAČELO ODPRTOSTI KURIKULUMA, AVTONOMNOSTI IN STROKOVNE ODGOVORNOSTI:

- » kurikulum naj bo odprt za različnosti okolja, otrok ter staršev,
- » vzgojiteljicam omogoča, da na podlagi kurikularnega dokumenta avtonomno izbirajo cilje, vsebino in metode dela,
- » vrtec oblikuje vizijo vrtca, ki je usklajena s Kurikulumom za vrtce,
- » vrtec zagotavlja fleksibilnost v prostorski in časovni organizaciji življenja in dela v vrtcu.

6. NAČELO URAVNOTEŽENOSTI IN USKLAJENOSTI TER MOŽNOSTI IZBIRE:

- » zagotavljanje uravnoteženosti posameznih področij dejavnosti kurikulumu in usklajenosti z razvojnimi značilnostmi, potrebami in interesi otrok,
- » zagotavljanje usklajenosti med različnimi vidiki in posebnostmi otrokovega telesnega in duševnega razvoja ter posameznimi področji kurikulumu,
- » na ravni načrtovanja dejavnosti in na ravni organizacije, tako prostora kot časa, ki omogočita otrokom izbiro med različnimi dejavnostmi in vsebinami glede na njihove želje, interese, sposobnosti, razpoloženje ipd.,
- » omogočiti otrokom, da zasledujejo različne ideje, spoznavajo nove pojme in znanstvene koncepte, pridobivajo raznolike izkušnje ter sistematično razvijajo občutljivost za probleme in zavedanje o različnih možnih pogledih in odgovorih nanje.

7. NAČELO STROKOVNE UTEMELJENOSTI KURIKULUMA:

- » z vidika specifičnih značilnosti razvoja in učenja otrok kot tudi z vidika posebnosti otrok obeh starostnih obdobj,
- » z vidika značilnosti otrok s posebnimi potrebami, ki so povezane z njihovimi razvojnimi zaostanki, primanjkljaji, ovirami oziroma motnjami,
- » z vidika vzgojiteljičinega pogleda na otroka kot kompetentnega posameznika,
- » z vidika spoznanj znanstvenih ved, ki opredeljujejo posamezna področja dejavnosti v vrtcu,
- » s širšega vidika znanstvenih spoznanj vzgojno-izobraževalnih in drugih disciplin, ki preučujejo otroštvo, npr. psihologije, sociologije, filozofije, antropologije ter kulturoloških študij,
- » z vidika primerjanja celotnih kurikulumov ali njihovih posameznih delov v izbranih državah, v katerih zagotavljajo visokokakovostno predšolsko vzgojo v vrtcih, in systemske primerljivosti s slovenskimi vrtci.

8. NAČELO RAZVOJNO-PROCESNEGA PRISTOPA:

- » pri izvajanju dejavnosti postopoma zasledujejo cilje, ki naj bi jih otroci dosegli, pri tem pa spremljajo otrokov celovit razvoj in učenje,
- » izbirajo cilje, vsebine in načine spodbujanja otrok v procesu učenja, pri čemer niso ključni le cilji, temveč odzivanje, izražanje in razmišljanje otrok, strategije, ki jih uporabljajo pri reševanju miselnih in socialnih problemov, ter poslušanje otrok,
- » v načrtovanih in rutinskih dejavnostih ter prosti igri podpirajo razvoj različnih zmožnosti in spretnosti otrok.

9. NAČELO HORIZONTALNE IN VERTIKALNE POVEZANOSTI:

- » povezovanje različnih področij dejavnosti v vrtcu in s tem različnih vidikov otrokovega razvoja in učenja,
- » povezovanje med vrtcem in družino,
- » povezovanje med vrtcem in šolo, pri čemer je pomembno, da vrtec ne dopusti pošolanja kurikulumu, temveč upošteva značilnosti in specifičnosti predšolske vzgoje v vrtcu,
- » povezovanje med vrtcem in lokalno skupnostjo.

10. NAČELO SODELOVANJA VRTCA S STARŠI:

- » vrtec staršem zagotavlja javno dostopne informacije o različnih programih v vrtcu,
- » vrtec staršem zagotavlja možnost postopnega uvajanja otroka v vrtec,
- » strokovni delavci v vrtcu starše seznanjajo z odgovornostmi, dolžnostmi in pravicami, povezanimi z vključenostjo otroka v vrtec,
- » starši imajo dolžnost in pravico do sprotne izmenjave informacij o otroku in do poglobljenega pogovora o otroku s strokovnimi delavci v vrtcu,
- » strokovni delavci za komunikacijo na daljavo s starši lahko uporabljajo tudi digitalno tehnologijo,
- » vrtec ponudi staršem možnost sodelovanja pri načrtovanju življenja in dela v vrtcu in v oddelku ter po dogovoru z vzgojiteljico sodelovanja pri delu v oddelku, pri tem pa morajo upoštevati strokovno avtonomnost vrtca,
- » strokovni delavci v vrtcu spoštujejo zasebnost družin, njihovo kulturo, identiteto, jezik, svetovni nazor, vrednote, prepričanja, stališča, navade in običaje in dosledno zagotavljajo pravico do zasebnosti in varstva osebnih podatkov,
- » na podlagi strokovnih utemeljitev imajo strokovni delavci pravico in dolžnost strokovno avtonomnega odločanja in ravnanja v korist otroka,
- » strokovni delavci in vrtec seznanjajo (informirajo) starše o ustrezni uporabi digitalnih naprav v družinskem okolju glede na starost otroka in delovanju staršev kot zgleda otroku pri uporabi digitalnih naprav.

11. NAČELO SODELOVANJA Z OKOLJEM:

- » pri sodelovanju z okoljem vrtec primarno sledi uresničevanju ciljev kurikuluma za vrtce in smiselno vključuje naravne in družbeno-kulturne vire učenja v bližjem in širšem fizičnem in socialnem okolju,
- » vrtec upošteva in ohranja naravne in družbenokulturne specifičnosti lokalnega okolja, kot tudi značilnosti okolij, iz katerih prihajajo otroci.

12. NAČELO TIMSKEGA PRISTOPA:

- » vzgojiteljice timsko načrtujejo, izvajajo, spremljajo in evalvirajo delo z otroki v oddelku,
- » timsko delo poteka na medoddelčni ravni in na ravni vrtca, s sodelovanjem z ravnatelj in pomočniki ravnateljev, svetovalnimi delavci, vzgojitelji za zgodnjo obravnavo, organizatorjem prehrane in organizatorjem zdravstveno-higienskega režima,
- » sodelovanje s strokovnimi delavci iz drugih vrtcev in drugih vzgojno-izobraževalnih institucij ter s strokovnimi in drugimi institucijami in posamezniki.

13. NAČELO TRAJNOSTNEGA RAZVOJA:

- » odgovorno ravnanje do sebe, sočloveka, drugih živih bitij ter naravnega in kulturnega okolja.

14. NAČELO NADALJNJEGA IZOBRAŽEVANJA IN USPOSABLJANJA:

- » stalno strokovno izobraževanje zaposlenih v vrtcu glede na potrebe vrtca in profesionalni razvoj posameznika.

IV. SODELOVANJE S STARŠI IN OKOLJEM

Sodelovanje med vrtcem in starši je pomemben vidik kakovosti predšolske vzgoje, saj prispeva k ustreznemu dopolnjevanju družinske in institucionalne vzgoje. Sodelovanje med vrtcem in starši naj bo usmerjeno v največjo dobrobit za posameznega otroka in naj bo povezovalno. Cilj sodelovanja je skupna zavezanost vrtca in staršev za zdravo in varno rast, razvoj in učenje otrok. Za doseganje tega cilja pa je treba s starši, skozi komunikacijo, medsebojno spoštovanje in dopolnjevanje dela v vrtcu in družini, vzpostavljati sodelovalni odnos. Ob tem pa je treba vedno spoštovati strokovno avtonomijo vzgojiteljic, njihovo pravico in odgovornost, da na podlagi svojega strokovnega znanja, izkušenj in etičnih načel sprejemajo odločitve, ki so v največjo dobrobit otroka.

Starši imajo pravico vzgajati svoje otroke v skladu z njihovimi lastnimi filozofskimi in religioznimi prepričanji, zato je prvi in najpomembnejši korak oblikovanje spodbudne socialne klime v vrtcu sprejemanje, prijaznost, dostopnost, odprtost, empatija, sočutje, potrpežljivost ter spoštovanje drugih. Pomembno je prepoznavanje in razumevanje raznolikosti družin, njihove kulture, identitete, jezika, svetovnega nazora, vrednot, prepričanj, navad in običajev, pri čemer pa vrtec v svojem delovanju ni dolžan udeležati pričakovanj ali zahtev staršev, ki izhajajo iz njihovih lastnih filozofskih in religioznih prepričanj. Vrtec si pri sodelovanju s starši prizadeva za ustvarjanje kulture spoštovanja in občutka pripadnosti vrtcu kot skupnosti.

Za otroke okolje predstavlja tudi virtualni svet, zato je naloga vrtca tudi, da starše ozavešča o primernem vstopanju in delovanju otrok v tem okolju ter o vlogi in odgovornosti staršev pri tem.

Starši imajo pravico do informacij o delu, počutju, socialni vključenosti svojega otroka, njegovem napredovanju na različnih področjih razvoja in učenja, ki se večinoma uresničuje z vsakodnevno komunikacijo ob prihodu in odhodu otrok ter v okviru pogovornih oz. govorilnih ur.

Govorilne ure so namenjene informativnemu pogovoru, v katerem si vzgojiteljice in starši izmenjajo poglobljene informacije o otroku, starši pa lahko dobijo tudi strokovne nasvete, kako ravnati ob morebitnih težavah. Cilji roditeljskega sestanka pa so informiranje o dogajanju v vrtcu in predstavitev letnega načrta.

Poleg formalnega sodelovanja je smiselno uporabljati tudi neformalne oblike sodelovanja, kot so npr. izmenjava informacij pri prihodu in odhodu otroka, družabna srečanja, predstave, športni popoldnevi, zaključki projektov, ki so pogosto učinkovite in bližje staršem ter lahko služijo kot dober uvod v kakovostno formalno sodelovanje s starši. Te oblike sodelovanja ponujajo tudi priložnost za spoznavanje in povezovanje staršev. Pomembno je, da vsak vrtec poišče in uvede načine sodelovanja, ki bodo najbolj optimalni za vzgojiteljice in starše, in jih oblikuje na ravni dogovarjanja med vrtcem in starši.

Strokovnjaki v vrtcu, in če je možno tudi strokovnjaki iz drugih ustanov, ki nudijo različne oblike pomoči otroku s posebnimi potrebami in njegovim staršem, morajo med seboj sodelovati, da staršem predstavijo enotno mnenje o možnostih vzgoje in izobraževanja za njihovega otroka in o

drugih oblikah pomoči, kakor tudi o ciljih in dejavnostih načrtovanih v otrokovem individualiziranem programu. Načrtovanje, izvajanje in evalvacija individualiziranega programa bodo kakovostnejši in uspešnejši, če bodo strokovni delavci vrtca vzpostavili sodelovanje s starši pri ugotavljanju otrokovih močnih področij in težav. Starši imajo interakcije z otrokom v drugačnih situacijah kot strokovni delavci zato lahko ponudijo strokovnim delavcem informacije in izkušnje iz domačega okolja, s čimer pridobijo strokovni delavci celovito sliko otrokovega razvoja, delovanja in navad. Starši pa prevzamejo usmerjanje in vodenje otroka v situacijah, ki se dogajajo v času, ki ga otrok preživlja doma, z družino.

Zelo je pomembno, da strokovni delavci pri sodelovanju s starši otrok s posebnimi potrebami zagotavljajo objektivnost pri podajanju informacij o otrokovem učenju, razvoju in vedenju. Staršem pomagajo, da bolje spoznajo zmožnosti otroka in da jih seznanijo z različnimi strategijami pomoči, ki jih bodo lahko uporabili pri negi in vzgoji otroka doma. To bo v veliki meri pripomoglo staršem, da bodo postopoma oblikovali realna pričakovanja do svojih otrok. Prav tako je pomembno je, da strokovni delavci vrtca v komunikaciji s starši izkazujejo spoštovanje do procesa sprejemanja otroka s posebnimi potrebami ter se zavedajo, da gre za izjemno kompleksen, individualen in spreminjajoč se proces.

Starši otrok s posebnimi potrebami naj imajo možnost prenašanja lastnih izkušenj drugim staršem otrok s posebnimi potrebami in tudi staršem preostalih otrok v vrtcu, kar pripomore k medsebojni podpori in razumevanju ter sprejemanju otroka s posebnimi potrebami.

Starši imajo tudi pravico do informacij o različnih načinih uvajanja njihovega otroka v vrtec in pravico do dogovora o primernem načinu vključevanja njihovega otroka. Vrtec naj starše pred začetkom uvajanja seznani z načinom uvajanja in jim omogoči individualne pogovore z vzgojiteljicami in po potrebi svetovalnimi delavkami.

Vrtec starše seznani o različnih prehodih otrok v času njihove vključenosti v vrtec, in sicer med oddelki in/ali enotami, ki so praviloma povezani z jutranjimi in popoldanskimi oblikami združevanja oddelkov, z združevanjem oddelkov ali enot med počitnicami in prazniki. Prehod, o katerem naj vzgojiteljice pravočasno seznanijo starše, je tudi prehod otrok iz prvega v drugo starostno obdobje.

Za starše je pomemben tudi prehod otrok iz vrtca v osnovno šolo, saj gre za prehod v institucijo, ki se v marsičem razlikuje od vrtca. Prehod iz vrtca v osnovno šolo lahko pri otrocih in starših vzbuja tako pozitivna čustva in pričakovanja kot tudi negativna čustva ali celo stisko. Vzgojiteljice in svetovalne delavke naj staršem pojasnijo, npr. s predavanji, skupinskimi in individualnimi pogovori, izvajanjem različnih delavnic, kaj pomeni pripravljenost otroka za šolo, seznanijo naj jih z dejavnostmi, ki jih v vrtcu izvajajo že v prvem in nato drugem starostnem obdobju z namenom bodisi posredne ali neposredne priprave na šolo, izpostavijo naj tudi pomen njihovih dejavnosti z otroki, zlasti pomen skupnega branja, spodbujanja domišljajske igre, risanja, oblikovanja različnih materialov, vključevanja v socialne skupine, gibanja. Starše naj seznanijo tudi z nekaterimi konkretnimi dejavnostmi vrtca, kot so obisk šole z vrtčevskimi otroki, pogovor otrok z učiteljico, ki pride iz šole, ki potekajo predvsem zadnje leto pred vstopom otrok v šolo, ter pomenom pozitivne naravnosti staršev do vključitve otroka v šolo.

Pri prehodu iz vrtca v šolo strokovni delavci vrtca seznanijo starše otrok s posebnimi potrebami z

različnimi programi osnovnošolskega izobraževanja in z različnimi oblikami pomoči otroku in družini. Koordinirajo tudi sodelovanje s strokovnjaki zunanjih institucij pri oblikovanju ocene razvoja in skupnega predloga o ustreznem programu osnovnošolskega izobraževanja za otroka. Za zagotavljanje kontinuitete podpore in pomoči otroku s posebnimi potrebami pri prehodu iz vrtca v šolo je pomembno, da se ponudi/omogoči tudi srečanje strokovne skupine vrtca s svetovalno službo šole in strokovno skupino ali učitelji na osnovni šoli.

Staršem otrok s posebnimi potrebami strokovni delavci vrtca pomagajo tudi pri vlaganju zahteve za usmerjanje, jih po potrebi spremljajo na dnevih odprtih vrat ter jim pomagajo pri postopku vpisa v osnovno šolo.

V. SPLOŠNA PRIPOROČILA ZA IZVAJANJE KURIKULUMA ZA VRTCE V PRILAGOJENEM PROGRAMU

Dan v vrtcu je strukturiran iz dnevne rutine, proste igre, bivanja na prostem in načrtovanih dejavnosti na področjih DRUŽBA, GIBANJE, JEZIK, MATEMATIKA, NARAVA in UMETNOST. Vzgojiteljica lahko pri zasledovanju ciljev na področjih dejavnosti izbira med različnimi metodami, kot so opazovanje, demonstracija, pogovor, pripovedovanje, pojasnjevanje, branje, preizkušanje, reševanje problemov, praktično delo, didaktična igra. Izbira lahko tudi različne oblike dela, in sicer delo s celotnim oddelkom, z manjšimi ali večjimi skupinami, delo v dvojicah ali s posameznikom.

Otroci lahko dosegajo cilje s posameznih področij dejavnosti in razvijajo prečne zmožnosti in spretnosti tudi v prosti igri, pri čemer je ključnega pomena vzgojiteljičino opazovanje in spremljanje proste igre otrok ter smiselno vključevanje v njihovo igro. Vzgojiteljica tako omogoči, da igra otrok poteka na razvojno višji ravni, poteka dlje časa, prispeva pa tudi k otrokovemu iskanju novih povezav, odnosov, rabi miselnih strategij, rabi govora, govornih obratov, metagovora, spominskih strategij.

Pri uporabi vseh metod in oblik dela je pomembno, da vzgojiteljica pozorno opazuje otroke, njihovo vedenje, verbalno in neverbalno odzivanje, načine reševanja problemov, upošteva predhodne izkušnje in znanje, vključevanje v skupino, sodelovanju z vrstniki in odraslimi. Vse to vzgojiteljici omogoča, da otroke spodbuja, opogumlja, usmerja, preusmerja, jim svetuje ter po potrebi pomaga, ponovno pokaže in pojasni.

Z otroki se pogovarja v višini otrokovih oči, jih pozorno posluša, odgovarja na njihova vprašanja, jih spodbuja k postavljanju vprašanj, izražanju, npr. verbalno, likovno, gibalno, njihovih misli, čustev, opisovanju rešitev, pripovedovanju zgodb. Tudi sama rabi govor v različnih funkcijah, kot so informativna, medosebna, čustvena.

Vzgojiteljica kot miselno bolj kompetentna odrasla oseba spodbuja otroka v območju bližnjega razvoja, s svojim vključevanjem v dejavnosti, ki jih izvaja otrok, mu gradi podporni oder, po katerem se postopoma vzpenja do razvojno višjih ravni vedenja, mišljenja, socialnega odzivanja. Območje bližnjega razvoja predstavlja razdaljo med razvojno ravno, na kateri deluje otrok, ko določen problem ali nalogo rešuje sam, in ravno, na kateri deluje ob pomoči miselno bolj kompetentnega partnerja.

Vzgojiteljice pri svojem delu razumejo in upoštevajo, da so otroci kompetentni posamezniki, ki so radovedni, samoiniciativni, ki postavljajo vprašanja, iščejo različne poti do novega znanja in izkušenj, razvijajo ter spreminjajo svoje ideje in oblikujejo »delovne teorije«. V ta namen vzgojiteljice ustvarjajo učna okolja, v katerih poslušajo pobude in predloge otrok, jih spodbujajo k spraševanju, pripovedovanju, pogovarjanju, sledijo njihovim zamislim o reševanju miselnih problemov, načinih vključevanja v izvajanje dejavnosti, organiziranosti časa, vzpostavljanju socialne interakcije in delu v skupinah.

Pomembno je, da vzgojiteljica pri svojem delu upošteva tudi kompetentnost otrok s posebnimi potrebami, v skladu z njihovimi individualnimi zmožnostmi in individualnim tempom razvoja.

Prosta igra, rutina in načrtovane dejavnosti potekajo v različnih učnih okoljih. Prostor, tako notranji kot zunanji, ki je pomemben element kurikulumu, naj bo organiziran tako, da bo zagotavljal zdravo, varno in prijetno okolje za vse otroke ter možnosti umika posameznim otrokom, bodisi z namenom zagotavljanja zasebnosti in intimnosti ali pa samo potrebe po »biti sam« oz. imeti čas tudi za dolgčas. Prostor naj bo fleksibilen ter estetsko in odprto zasnovan, premičnost elementov naj otrokom omogoča aktivno vlogo pri poseganju v prostor. Nekateri kotički v igralnici kot so npr. knjižni kotiček, prostor za umik, so stalni.

Vzgojiteljice upoštevajo, da je treba v oddelku prilagojenega programa zagotavljati stalnost kotičkov, ki otrokom s posebnimi potrebami predstavljajo predvidljivost ter s tem varno okolje. V primeru vnašanja sprememb v fizični prostor pa naj bodo te spremembe manjše in postopne. V igralnico oddelka prilagojenega programa sodi tudi senzorni kotiček.

Vzgojiteljica občasno v igralnici, garderobi, knjižnici, tehnični delavnici, na igrišču pripravi kotičke, ki so povezani z obravnavano temo in jih, skupaj z otroki, skozi daljše časovno obdobje dopolnjuje in spreminja. Otroci lahko, zlasti za namene proste igre, kotičke, npr. za domišljijско igro, igro s pravili, konstrukcijsko igro, oblikujejo tudi sami in jih po zaključeni igri tudi sami pospravijo.

Zaželeno je, da prostori v vrtcu predstavljajo simbolno spodbudno okolje za otroke, kar pomeni, da so otrokom ves čas dosegljive leposlovne knjige, otroške enciklopedije, otroški slovarji, otroške revije in časopisi, replike umetniških slik, fotografije in ilustracije, zemljevidi, načrti, prikazi črk in števil, materiali za risanje in pisanje, oblikovanje, različne igrače in nestrukturirani igralni materiali. V igralnici naj bo prostor, kamor bodo otroci lahko pospravili svoje pomembne stvari oz. predmete.

Zunanji prostori za igro in učenje otrok naj vključujejo pester izbor rastlin, npr. vrtnine, dišavnice, nestrupena drevesa in grmičevje, prostor za gojenje in vzgojo rastlin, kompostnik, prostore za sedenje v senci dreves, raznolike prostore za domišljijско igro, igrala in prostore za varno gibanje. Spoznavanje narave lahko poteka na igrišču vrtca ali v njegovi okolici, npr. v naravnih ekosistemi, na kmetiji, v parku in drugih urbanih okoljih.

Pomembno je tudi, da se otrokom s posebnimi potrebami zagotovi prilagojena uporaba igral na igrišču, v peskovniku ipd.

Prostori za gibanje so v telovadnici, če jo vrtec ima, na hodnikih, v igralnici in predvsem na prostem, npr. na vrtčevskem igrišču, bližnjem igrišču v okolici vrtca, travniku, v gozdu.

Prostor, v katerem je organiziran oddelk prilagojenega programa, naj bo v vrtcu na mestu, ki omogoča dostopnost do notranjih in zunanjih površin vrtca, kar pa ne sme povzročiti izoliranosti od preostalih bivalnih in igralnih površin vrtca. Prostor mora biti prilagojen tako, da otroku zagotavlja varnost. Pohištvo oz. oprema v igralnici naj bo prilagojena posamezniku in njegovemu optimalnemu gibalnemu razvoju. Vzgojiteljica sodeluje s timom zunanjih strokovnjakov (predvsem fizioterapevt in delovni terapevt) pri morebitnih prilagoditvah stolov, miz, vozičkov itd.

Prav tako je pomembno, da vzgojiteljica prilagaja in zmanjšuje število dražljajev, ki vplivajo in spodbujajo nemir pri otroku, ali pa da prostor pripravi tako, da zelo mirnega otroka spodbuja k aktivnosti. Dobrodošel element opreme v igralnici je mobilno pohištvo.

Vzgojiteljice lahko za namene spodbujanja razvoja nekaterih zmožnosti in spretnosti izjemoma uporabljajo digitalne tehnologije, vendar le v primerih, da je njihovo uporabo moč utemeljiti za doseganje ciljev, ki jih na drugačen način ni mogoče doseči oziroma se jih z uporabo digitalnih tehnologij doseže bolj kakovostno. Uporaba zasebnih digitalnih naprav v vrtcu ni primerna.

Otroci v vrtcu velik del časa preživijo v vsakodnevnih dejavnostih, ki so znotraj strukture kurikulumu enako pomembne kot druge dejavnosti. Dnevna rutina obsega vse dejavnosti, ki se jih otroci in vzgojiteljice privadijo, jih izvajajo, vendar (po navadi) ne premišlujejo o njihovi smiselnosti. Pri dejavnostih, ki niso načrtovane, se prikriti kurikulum najmočneje uveljavlja, elementi vzgojnega vplivanja, ki niso nikjer opredeljeni, so mnogokrat v obliki posredne vzgoje vplivnejši od neposrednih vzgojnih dejavnosti. Struktura dnevne rutine v vrtcu, ki otrokom in vzgojiteljicam omogoča predvidljivost in varnost, mora biti okvirna in fleksibilna, ves čas je treba zasledovati, kaj je v dobrobit otrok, in kaj je samo zaradi institucije same. Pomembno je, da so vzgojiteljice pri dnevni rutini dosledne, saj se otroci, posebno mlajši, počutijo varnejše, če lahko predvidijo zaporedje dogodkov in imajo tako nadzor nad potekom le-teh. Tako otroci pridobivajo tudi občutek za čas, razvijajo razumevanje navad in zaporedja v vrtcu ter sposobnosti predvidevanja in načrtovanja iz utečene rutine.

Pri načrtovanju in izvajanju dnevne rutine je treba upoštevati razlike med otroki glede na spol, socialno in kulturno poreklo, svetovni nazor ipd. Vzgojiteljica naj upošteva različnost in medkulturnost na ravni izbora vsebin, dejavnosti in materialov, ki otrokom omogočajo pridobivanje izkušenj in spoznanj o različnosti sveta; treba je spoštovati posebnosti okolja, otrok in staršev; zagotavljati dejavnosti za otroke v celotni skupini, v malih skupinah, na individualni ravni; pri izvajanju dnevne rutine naj bo fleksibilna in se smiselno prilagaja trenutnim potrebam ter situacijam, posameznim dejavnostim pa nameni dovolj časa. Pomembno je, da z individualiziranjem postopkov zagotavlja tekočo prehodnost med dejavnostmi, da se prilagodi, in kadar je mogoče, da otrokom dodaten čas, da dokončajo dejavnosti, v katere so še posebej poglobljeni. Dejavnostim dnevne rutine, ki terjajo več časa, oblačenju, hranjenju, pospravljanju ipd. tega tudi nameni, pri tem pa upošteva starost in potrebe otrok. Najbolj optimalna organizacija dneva pomeni čim manj nepotrebnega čakanja.

V oddelku prilagojenega programa to lahko dosežemo s premišljeno organizacijo prehoda (v več manjših skupinah, hitrejši in spretnejši otroci lahko pomagajo počasnejšim, več časa za tiste, ki ga potrebujejo, fleksibilno prehajanje namesto dejavnosti v veliki skupini ipd.) in stalno rutino. Pri tem si vzgojiteljica lahko pomaga z uporabo različnih vizualnih podpor, npr. urniki s sličicami poteka dneva in oznakami trenutka v dnevu, peščene ure ali druga vizualna pomagala, ki dopolnjena z napovedjo dajejo otroku občutek predvidljivosti.

Na ravni organizacije prostora in časa vzgojiteljica otrokom zagotavlja možnost umika od skupinske rutine oz. izražanje individualnosti pri različnih dejavnostih. Možnost izbire je treba spoštovati pri organizaciji spanja in počitka, hranjenja, higienskih potreb in nasploh pri zadovoljevanju otrokovih potreb.

Prihod otroka v vrtec je pomemben del dneva, ki ga vzgojiteljica nameni prijaznemu sprejemu otroka in staršev in izmenjavi osnovnih informacij s starši. Otrok mora dobiti občutek, da je v vrtcu sprejet, spoštovan in vsakodnevno dobrodošel, zato je za vsakega otroka treba ugotoviti, kaj mu po prihodu v vrtec najbolj ustreza, in mu omogočiti npr. individualne dejavnosti, igro v dvoje, v skupini, pogovor z odraslim, umik v intimni kotiček, počitek.

Pri hranjenju vzgojiteljice ustvarjajo prijetno in družabno ozračje. Otrokom omogočijo postopen prehod od dejavnosti k hranjenju in jih aktivno vključujejo v pripravo prostora pred hranjenjem. Hranjenje v vrtcu naj poteka v mirnem in prijetnem okolju, brez nepotrebnega čakanja ali hitenja. Otrokom dajo možnosti, da so pri obrokih čim bolj samostojni. Vzgojiteljice naj upoštevajo razlike med otroki, zato naj potek hranjenja dopušča izbiro med ponujeno hrano in količino hrane. Otrok ne silijo s hrano, jih pa spodbujajo k preizkušanju novih okusov.

Vzgojiteljice tudi upoštevajo, da nekateri otroci potrebujejo večje prilagoditve pri prehrani. Pri tem je pomembno, da pozorno opazujejo potek prehranjevanja in morebitne posebnosti ter otroku omogočajo individualne prilagoditve (postopno širjenje ožjega nabora živil oz. jedi, omogočanje postopnega prehoda od mletih jedi oz. kašic h koščkom trde hrane, učenje žvečenja, preprečevanje mešanja živil oz. jedi v primeru zavračanja hrane ali otrokovega burnega odzivanja). Vzgojiteljice pri tem upoštevajo pomen senzorne postopnosti. Na področju uvajanja hrane in učenja grizenja je treba upoštevati navodila strokovnjakov, ki so specializirani na področju težav pri hranjenju otrok (logopedi idr.).

Pomembno je, da imajo vzgojiteljice ustrezen odnos do hrane. Hranjenje je družabni dogodek, ki povezuje skupino, zato naj med hranjenjem poteka umirjen pogovor med otroki oz. vzgojiteljico in otroki. Pri hranjenju se je treba izogibati tekmovanju in primerjanju otrok. Pomembno je, da so starši z (ne)možnostmi zagotavljanja prehrane v skladu s posebnimi prehranjevalnimi navadami seznanjeni že ob vpisu otroka v vrtec.

Pri osnovnih higienskih potrebah se je treba izogibati skupinski rutini in dolgemu čakanju ter otrokom zagotoviti zasebnost v sanitarijah, tako pri uporabi stranišč kot tudi kahlice. Vzgojiteljice upoštevajo, da potrebuje otrok s posebnimi potrebami sistematično časovno in prostorsko navajanje na osebno nego. Potrebuje tudi optimalne pogoje in dovolj časa za razvijanje potrebe po čistoči in urejenosti.

Počitek lahko vključuje mirovanje, tišino ali pa sprostivne dejavnosti in ne nujno spanje. Počitek in spanje sta del dnevne rutine, pri čemer pa morajo vzgojiteljice omogočiti počitek in/ali spanje vsem otrokom, ki to potrebujejo. Ponudijo jim umirjene dejavnosti in možnost počitka ali spanja. Organizacija počitka je odvisna predvsem od individualnih potreb otrok in organizacije posebej utrudljivih dejavnosti. Prehod iz dejavnosti ali od kosila k počitku naj bo postopen in naj poteka brez pretirane naglice, pretiranega poudarka na pospravljanju in pripravljanju ležalnikov. Vsak otrok naj ima po potrebi tudi svojo ljubkovalno igračo, odejico ipd. in možnost, da se lahko umiri v svojem tempu, pri čemer pa je ključno, da otrok nikoli ne silimo k spanju. Vzgojiteljice upoštevajo tudi, da imajo otroci različne spalne navade in da zaspijo na različne načine. Pustijo jim, da se prebujajo v svojem tempu in se postopoma vključujejo v dogajanja v oddelku. Otrok s posebnimi potrebami mora imeti možnost počitka tudi zunaj predvidenega časa za počitek, če to potrebuje.

Pri odhodu otrok iz vrtca naj se vzgojiteljice vselej poslovijo od otroka in tistega, ki pride po otroka.

H kakovosti izvajanja vseh dejavnosti v vrtcu prispevata tudi sodelovalna kultura in spodbudna klima v oddelku in vrtcu. Organizacijska kultura se kaže kot sklop prepričanj in vrednot večine posameznikov v določenem socialnem okolju, ki določajo načine ravnanja, sporazumevanja, mišljenja, čustvovanja. V vrtcu je zaželena sodelovalna kultura, za katero so značilni prosocialni odnosi, strpnost in konstruktivno reševanje konfliktov, medsebojno poslušanje ter pogovarjanje. Za spodbudno klimo pa so značilni občutenje harmonije, odprtosti, dobrih kolegijskih odnosov, sodelovanja, medsebojne podpore, osebne avtonomije in zaupanja.

K oblikovanju sodelovalne kulture pomembno prispevajo vzgojiteljice z lastnim timskim delom in premišljenim spodbujanjem sodelovalnega učenja otrok.

K pozitivni psiho-socialni klimi, ki v večji meri kot organizacijska kultura odraža posameznikovo počutje, vzgojiteljice prispevajo s prepoznavanjem potreb in čustev otrok, z odzivanjem na njihovo vedenje, s pomočjo pri njihovem vključevanju v socialne skupine in skupno igro, z ustvarjanjem pogojev za morebitni umik v individualno igro ali počitek, z nebesednim in besednim izražanjem počutja, z odprtostjo za medsebojne pogovore in individualno pripovedovanje otrok.

VI. INDIVIDUALIZACIJA IN DIFERENCIACIJA PRI IZVAJANJU KURIKULUMA ZA VRTCE V PRILAGOJENEM PROGRAMU

Upoštevanje individualnih in skupinskih značilnosti otrok s posebnimi potrebami ter oblikovanje pogojev za njihov razvoj in učenje predstavljata temeljno strokovno naravnost vzgojiteljice k izenačevanju vzgojno-izobraževalnih možnosti vseh otrok. Vzgojiteljica s fleksibilnim ravnanjem, prilagajanjem vzgojno-izobraževalnega dela in z individualiziranimi in diferenciranimi načini spodbujanja razvoja in učenja otrok s posebnimi potrebami ustvarja ustrezne pogoje za upoštevanje specifičnih značilnosti in potreb vsakega otroka.

Vzgojiteljica naj izvajanje kurikulumu čim bolj diferencira in individualizira v skladu z zmožnostmi, posebnostmi in potrebami otroka oz. otrok. Svoje delo naj organizira tako, da spodbuja vključenost vseh otrok, v največji možni meri upošteva njegove/njihove značilnosti, interese in potrebe ter omogoča kakovostno, varno in spodbudno učno okolje za vse otroke. Na podlagi npr. pogovarjanja z otroki, spremljanja njihovega počutja, načinov reševanja socialnih konfliktov, sodelovanja z vrstniki in odraslimi, nudenja medsebojne pomoči, usvajanja dnevne rutine, reševanja miselnih problemov, gibanja in ustvarjalnega izražanja prepozna morebitne posebnosti otrok na individualni in skupinski ravni ter delovanje celotnega oddelka. Določene pomembne informacije, ki so ključne za podporo posameznemu otroku ali otrokom, vzgojiteljica pridobi v procesu sodelovanja s starši, strokovnim timom vrtca in multidisciplinarnim timom centra za zgodnjo obravnavo. Pri opazovanju in spremljanju otrok lahko vzgojiteljica sodeluje tudi z drugimi vzgojiteljicami vrtca, npr. v okviru kolegalnih hospitacij, medsebojnih pogovorov, aktivov, različnih timov in s svetovalno službo. Na podlagi pogovora s svetovalno službo in/ali strokovnim timom za zgodnjo obravnavo vzgojiteljica sistematično opazuje in spremlja posameznega otroka s posebnimi potrebami ter sodeluje pri pripravi individualiziranega programa, ki je podrobnejši načrt dela in pomoči posameznemu otroku.

Vzgojiteljica na podlagi kurikulumu prilagaja načine dela glede na prepoznane potrebe, sposobnosti, znanja, interese otrok, in sicer tako da:

- » vsem otrokom zagotovi čustveno varno okolje in socialno vključenost;
- » je fleksibilna pri usmerjanju in razporejanju otrok v dejavnosti in tudi skupine;
- » omogoča tudi sodelovanje in povezovanje otrok med oddelki ter prehajanje med oddelki znotraj vrtca za posamezne dejavnosti, pri tem mora prehode skrbno načrtovati ter sodelovanje uresničevati v skladu z dogovori vrtca;
- » izbira materiale in sredstva, ki ustrezajo potrebam in razvojnim zmožnostim otrok;
- » osmišlja ideje in rešitve otrok;
- » pri spodbujanju otrok deluje v območju bližnjega razvoja, otroke spodbuja k iskanju različnih strategij učenja ter se odziva na njihove strategije reševanja problemov, vključevanja v socialne skupine;
- » izbira različne oblike in metode dela pri različnih dejavnostih;

- » prilagaja navodila za delo, načine komuniciranja z otroki;
- » je pozorna na različne potrebe otrok v večjezikovnem in večkulturnem okolju;
- » sodeluje s starši oziroma z otrokovo družino in zunanjimi strokovnjaki;
- » sodeluje s preostalimi člani strokovnega tima za zgodnjo obravnavo na ravni vrtca.

VII. NAČRTOVANJE IN IZVAJANJE KURIKULUMA ZA VRTCE V PRILAGOJENEM PROGRAMU

Načrtovanje na podlagi Kurikuluma za vrtce v prilagojenem programu pomeni oblikovanje izvedbenega kurikuluma oddelka prilagojenega programa. Vsak izvedbeni kurikulum tega oddelka je enkraten in neponovljiv, saj nastaja s prepletanjem načrtovanja dejavnosti, socialnih interakcij med vsemi deležniki ter strokovne refleksije celotnega dogajanja ter procesov v oddelku. Izvedbeni kurikulum oddelka prilagojenega programa naj bo načrtovan na podlagi *Kurikuluma za vrtce v prilagojenem programu* ter poznavanja, spremljanja in razumevanja učenja in razvoja vsakega otroka v oddelku, njegovih interesov, potreb in posebnosti, ki so opredeljene v otrokovem individualiziranem programu. Pri tem so vzgojiteljice strokovno avtonomne izbirajo cilje, vsebine, metode in oblike dela z otroki, delo za vsakega otroka ustrezno individualizirajo in diferencirajo ter to opredelijo v individualiziranem programu za posameznega otroka.

Pri pripravi in izvajanju individualiziranega programa za otroka upoštevamo, da:

- » ne obstaja ena sama, enotna obravnava ali način nudenja pomoči, ki bi bila enako učinkovita za vse otroke;
- » je pri tem bistvenega pomena diagnostični proces, s katerim ugotavljamo močna in šibka področja otrokovega delovanja;
- » oblikujemo jasne kratkoročne in dolgoročne cilje, opredelimo načine oz. poti, po katerih bomo dosegli cilje ter jih tudi sproti spremljali in evalvirali;
- » je potrebno prilagajanje okolja za povečanje participacije vsakega otroka, z različnimi stopnjami predvidljivosti in stabilnosti (struktura), različnimi načini komunikacije;
- » dejavnosti izvajamo vsakodnevno, sistematično in usklajeno v različnih otrokovih okoljih;
- » sodelujemo s starši otrok za čim bolj usklajeno delovanje v največjo korist otroka;
- » se načrt podpore in pomoči razvija skladno z otrokovim individualnim napredkom skozi vse predšolsko obdobje.

Vzgojiteljice pri načrtovanju in izvajanju dela v oddelku skrbijo za uravnoteženost ciljev z vseh področij dejavnosti, za ustrezno in raznoliko izbiro metod ter oblik dela v skladu z individualiziranim programom kot tudi za uravnoteženost med načrtovanimi in spontanimi dejavnostmi ter dnevno rutino. Pri dnevni rutini v oddelku prilagojenega programa vzgojiteljice upoštevajo, da je dnevni rutini treba posvetiti veliko časa, vztrajnosti in tudi ponavljanja, prilagojenega za vsakega otroka, da razvijejo veščine skrbi zase in samostojnost v največji možni meri. Vzgojiteljice pogosto načrtujejo cilje s posameznih področij dejavnosti v povezavi z dnevno rutino.

V načrtovanje in izvajanje dejavnosti vzgojiteljice vključijo tudi prečne zmožnosti in spretnosti, ki se prepletajo tako z načrtovanimi kot rutinskimi dejavnostmi in prosto igro.

Vzgojiteljice v oddelku prilagojenega programa praviloma načrtujejo in se vključujejo v individualno

obliko dela z otrokom pri vseh dejavnostih. Organizirajo spodbudno učno okolje, v katerem imajo otroci ves čas dostop do igrač, otroških knjig in revij ter drugih materialov za ustvarjanje. Pri tem je izjemno pomembno sprotno spremljanje otrokovih interesov, odzivov in potreb, kar terja vzgojiteljičino prilagodljivost. Vzgojiteljice pri nekaterih otrocih sredstva in igrače v prostoru namenoma namestijo tako, da jim niso na dosegu, zato da se bodo potrudili in aktivno izrazili željo po določenem sredstvu ali igrač, zaradi spodbujanja njihovih komunikacijskih veščin in izražanja njihovega interesa. Pri nekaterih drugih otrocih pa je včasih treba celo omejiti količino sredstev in igrač, da niso izpostavljeni preveč dražljajem.

Načrtovanje dejavnosti je povezano s stalnim spremljanjem vedenja otrok, njihovega govora in jezika, vzpostavljanja socialnih stikov, njihovih zmožnosti in spretnosti pri skrbi za same sebe in samostojnosti, načinov reševanja problemov, bodisi socialnih ali miselnih, čustvenega izražanja, pozornosti in vztrajanja pri dejavnostih, gibanja in upoštevanja interesov otrok.

Sistematično opazovanje in spremljanje otrok, ki praviloma poteka daljše časovno obdobje in se lahko tudi ponavlja, je del notranje evalvacije na procesni ravni, tj. na ravni neposrednega dela z otroki. Zaželeno je, da so v njo vključeni tudi starši otrok ter da poteka v sodelovanju s svetovalno službo in vodstvom vrtca.

Vzgojiteljice naj pri spremljanju dela z otroki, načrtovanju in izvajanju dejavnosti timsko sodelujejo tako na ravni oddelka kot tudi vrtca.

VIII. SPECIALNOPEDAGOŠKA PRIPOROČILA

Temeljno specialnopedagoško priporočilo vzgojiteljicam pri načrtovanju in izvajanju dejavnosti kurikulumu za vrtce v prilagojenem programu je prilagajanje metod, oblik in načinov dela v skladu z individualiziranimi programi otrok in kurikulumom za vrtce v prilagojenem programu. Vzgojiteljice upoštevajo, da potrebujejo ti otroci individualizacijo v največji možni meri, kot je opredeljena z individualnim načrtom pomoči družini in individualiziranim programom za posameznega otroka.

Vzgojiteljice otroku zagotovijo več časa za vključevanje v vse dejavnosti, ga spodbujajo, motivirajo in zagotavljajo priložnosti za ponavljanje dejavnosti na zanimive načine. Pri tem izražajo navdušenje in otroka motivirajo za dejavnost ter izbirajo igrače in didaktične pripomočke, materiale in sredstva, skladne z otrokovimi zmožnostmi, potrebami in cilji individualiziranega programa.

Vzgojiteljice za vsakega otroka posebej senzibilno in fleksibilno pristopajo k iskanju individualnih poti spoznavanja in učenja ter komunikacije. Pomembno je, da vztrajajo pri iskanju otrokovega načina vzpostavljanja besedne ali nebesedne komunikacije kot pogoja za izražanje sebe in vzpostavljanja stika z drugim oz. socializacijo. Pri vzpostavljanju interakcije ter komunikacije z otrokom lahko uporabljajo tudi nadomestno ali podporno obliko komunikacije (npr. slikovno gradivo, znakovni jezik, uporaba podporne tehnologije ipd.).

Igra je prav tako pomemben del življenja otrok s posebnimi potrebami v prilagojenem programu za predšolske otroke s posebnimi potrebami. Pogosto so prisotne preproste oblike igre, kot je funkcijska igra, senzorna igra, manipuliranje in raziskovanje igrač, didaktičnih gradiv in predmetov.

Vzgojiteljica otrokovo igro sistematično opazuje in v igralni situaciji vzpostavlja medsebojni odnos z otrokom. Postopoma se vključuje kot "model", ki ga otrok posnema, z namenom učenja in spodbujanja različnih oblik igre pri otroku, ki jih sicer sam spontano ne bi razvil. Otroka najprej uči, kaj lahko z igračami ali predmeti počne, in ga postopoma spodbuja h kompleksnejšim oblikam igre (npr. najprej mešanje z žličko po lončku, kasneje tudi pretvarjanje, da kuha kosilo). Pri tem je pomembno, da vzgojiteljica vstopa v interakcijo z otrokom v območju njegovega bližnjega razvoja. Vzgojiteljica pri igri otrok s posebnimi potrebami upošteva, da potrebujejo več časa in veliko število ponovitev pri igri, da jo razvijajo in usvojijo. Posebno pozornost nameni zagotavljanju priložnosti za prenos naučenega v nove situacije.

Večina otrok s posebnimi potrebami potrebuje več časa pri skrbi zase, dnevni rutini, načrtovanih in nenačrtovanih dejavnostih in igri. Vzgojiteljice otroka na ustrezen način pripravijo/usmerijo na načrtovano dejavnost in pri tem upoštevajo njegovo trenutno psihofizično stanje. Upoštevajo tudi, da potrebujejo ti otroci veliko več časa v samem procesu učenja, npr. pri razumevanju navodil ali sporočil in odzivanju nanje. Dejavnosti izvajajo tako, da otrok lahko sprejme, razume, predela, usvoji in uporabi posredovano informacijo ter ustrezno odgovori oz. se odzove. Vzgojiteljice upoštevajo, da se podaljšani čas nanaša na trajanje in pogostost posredovanja informacije in izvajanje dejavnosti. Prav tako se podaljšani čas nanaša na zmožnost in spretnost otroka, da odgovori in uporabi pridobljeno. Trajanje in pogostost izvajanja dejavnosti sta opredeljena v individualiziranem programu glede na potrebe otroka, odvisna pa sta tudi od strokovne presoje vzgojiteljic. Vzgojiteljice v oddelku prilagojenega programa upoštevajo, da otroci potrebujejo

večkratne ponovitve istih vsebin ali dejavnosti, da si jih zapomnijo. Omogočajo jim tudi prekinitev dejavnosti ali igre, npr. zaradi utrujenosti ali upada koncentracije, pri tem pa poskrbijo, da lahko otroci dejavnost nadaljujejo kasneje.

Prav tako lahko vzgojiteljice otrokom s posebnimi potrebami, ki so senzorno preveč ali premalo občutljivi, z izbiro ustreznih materialov in sredstev ter prilagajanjem dejavnosti, ki zavirajo ali spodbujajo senzorne dražljaje (vizualni, zvočni, taktilni), pomagajo k lažji integraciji senzornih dražljajev (npr. razpolaganje z zadostno količino naravnega materiala ali pa umik, ponujanje raznolikih igrač za igro in učenje – tekstura, velikost, teža –, vnašanje raznovrstnih gibalnih aktivnosti, uporaba senzornih pripomočkov ipd.). V prostor vnašajo tudi različne didaktične pripomočke, kot so npr. urniki, postopkovniki, opomniki, motivatorji in druge vizualne opore, v skladu s potrebami posameznega otroka in njegovim individualnim načrtom pomoči za lažjo časovno orientacijo otroka in strukturo v dejavnostih.

Vzgojiteljice pri delu z otroki upoštevajo tudi usmeritve, ki jih predlagajo drugi strokovnjaki, ki obravnavajo otroka (npr. logoped, delovni terapevt, fizioterapevt, psiholog) in s katerimi sodeluje strokovna skupina v vrtcu. Vzgojiteljice pri načrtovanju in izvajanju kurikuluma v prilagojenem programu upoštevajo tudi, da imajo lahko ti otroci zagotovljeno fizično pomoč v vrtcu.

Vzgojiteljice upoštevajo, da imajo lahko otroci razvojne zaostanke, primanjkljaje, ovire oz. motnje na več področjih, kar dodatno otežuje spoznavanje otrokovih potencialov in zahteva individualizacijo ter poznavanje vseh okoliščin, družine, otrokovega razvoja od rojstva dalje, morebitnih hospitalizacij ipd. Pri tem upoštevajo, da ne gre le za seštevke ene in druge motnje, ovire oz. primanjkljaja, ampak za novo kvaliteto z vsakokrat enkratno specifično interakcijo. Zato je nujno sodelovanje različnih strokovnjakov, tako pri timskem načrtovanju, kot pri izvajanju in doseganju zastavljenih ciljev.

Specialpedagoška priporočila za otroke z razvojnimi zaostanki, primanjkljaji, ovirami oz. motnjami na telesnem področju

Vzgojiteljice upoštevajo, da otrok potrebuje poleg prilagojenega delovnega prostora (miza, stol, voziček) tudi dovolj velik in pregleden prostor brez ovir za gibanje v igralnici, na hodniku in v garderobi. Prostor mora biti predvsem varen. Sanitarni prostor mora biti prilagojen tako, da bo otrok vse, kar zmore, lahko opravil sam in da bo dovolj prostora tudi za pomoč odrasle osebe. Vzgojiteljice pri načrtovanju in izvajanju kurikulumu v prilagojenem programu upoštevajo tudi, da imajo lahko otroci zagotovljeno tudi fizično pomoč v vrtcu.

Vzgojiteljice izbirajo ustrezne igrače in igre, didaktične pripomočke, materiale in sredstva, ki otroku omogočajo tudi samostojno igro in vključevanje v dejavnosti. Na ravni vrtca pa je treba premisliti tudi o prilagoditvi opreme in o prilagojenih igralih na igrišču.

Vzgojiteljice zagotavljajo različne oblike gibanja in prilagoditev, ki otrokom omogočijo sodelovanje v skupinskih gibalnih dejavnostih. Načrtujejo tudi različne oblike gibalnih dejavnosti, ki so spodbudne za otrokov telesni razvoj. Otroku nudijo izkušnje sodelovanja v različnih gibalnih dejavnostih kot npr. plavanju, prilagojenem smučanju, prilagojenem sankanju, hipoterapiji v okoljih, kjer je to mogoče.

Vzgojiteljice so pri hranjenju posebej pozorne na pravilen telesni položaj, na ustrezen jedilni pribor in na primerno obliko hrane.

Vzgojiteljice pri otrocih spodbujajo in zagotavljajo:

- » pridobivanje primarnih izkušenj in temeljnih znanj, gibalnih spretnosti, spretnosti in navad za učinkovito in uspešno zadovoljevanje individualnih potreb in za uspešno uporabo prilagojene podporne tehnologije;
- » postopno razvijanje lastne aktivnosti, samoiniciativnosti in individualno oblikovanje različnih strategij;
- » pridobivanje vidnih, slušnih, taktilnih in drugih pomembnih zaznavnih spoznanj, ki jih potrebuje otrok za optimalen razvoj, da bi razvil pozitiven odnos do življenja in da bi postopoma pokazal lastno zanimanje za spoznavanje njegovega ožjega in širšega okolja in njunih značilnosti;
- » pogoje za ugoden socialni in čustveni razvoj, korekcijo socialnih in čustvenih težav in preprečevanje dodatnih motenj;
- » natančno izdelano časovno shemo, individualne prilagoditve prostora, delovnega prostora, opreme, didaktičnega gradiva in različnih pripomočkov.

Pri tem je pomembno, da vzgojiteljica sodeluje tudi z drugimi strokovnjaki (delovnimi terapevti in fizioterapevti).

Specialnopedagoška priporočila za otroke z razvojnimi zaostanki, primanjkljaji, ovirami oz. motnjami na spoznavnem področju

Vzgojiteljice otrokom zagotavljajo mnogo več časa, veliko več spodbujanja, motivacije in ponavljanja dejavnosti na zanimiv način, tudi prek igre, pri čemer upoštevajo tudi, da jih je treba po navadi igre šele naučiti. Posebno pozornost posvečajo iskanju otrokovih individualnih poti spoznavanja in učenja ter komunikacije. Izjemno pomembno je vztrajno iskanje načina vzpostavljanja besedne ali nebesedne komunikacije kot pogoja za socializacijo.

Upoštevajo tudi, da je velik del dejavnosti usmerjen v otroku prilagojeno usvajanje osnovnih življenjskih spretnosti in navad, ki mu omogočajo samostojno skrb zase in za svoje stvari, v obsegu, ki ga zmore.

Vzgojiteljice otrokom omogočajo, da predvsem rokujejo s konkretnimi materiali, se učijo v konkretnih življenjskih situacijah, pri čemer jim ponujajo možnost posnemanja, jih usmerjajo po posameznih korakih in omogočajo večkratno urjenje in ponavljanje.

Vzgojiteljice pri otrocih spodbujajo:

- » razvijanje senzomotoričnih sposobnosti,
- » razvijanje komunikacijskih spretnosti,
- » razvijanje gibalnih spretnosti,
- » usvajanje higienskih navad,
- » usvajanje osnovnih spretnosti in navad s področja skrbi za samega sebe,
- » usvajanje kulturnih navad okolja,
- » pridobivanje izkušenj v okolju z zaznavanjem in doživljanjem stvari, narave in družbe z vsemi čutili,
- » spodbujanje učenja s posnemanjem dejavnosti in vedenja drugih ter omogočanje ponavljanja,
- » spodbujanje otrokovih lastnih strategij izražanja, dojemanja in mišljenja.

Specialnopedagoška priporočila za otroke z razvojnimi zaostanki, primanjkljaji, ovirami oz. motnjami na zaznavnem področju

Vzgojiteljice upoštevajo, da imajo otroci s **primanjkljaji, ovirami oz. motnjami na področju vida** lahko zmanjšano ostrino vida, zoženo vidno polje ali okvaro vidne funkcije.

Pri delu z zmerno in težko slabovidnimi otroki upoštevajo, da ti otroci dobijo večino informacij po vidni poti in ne z drugimi čutili. Upoštevajo tudi, da zmerno in težko slabovidni otrok potrebuje delno prilagojeno vzgojno-izobraževalno okolje in po potrebi prilagojene učne pripomočke ter specialni trening na področju komunikacijskih tehnik in/ali orientacije ter socialnih veščin.

Vzgojiteljice pri delu s slepimi in popolnoma slepimi otroki upoštevajo, da ti otroci pridobivajo izkušnje predvsem prek preostalih čutil in da potrebujejo njihovo podporo pri zbiranju spodbud, ki jim omogočajo optimalno zaznavanje sveta in njihov razvoj. Ti otroci potrebujejo prilagojeno vzgojno-izobraževalno okolje in didaktične pripomočke, prilagojene pripomočke na področju komunikacijskih tehnik, dodatne didaktične pripomočke za pridobivanje pojmov ter pripomočke za slepe za orientacijo in vsakdanje življenje. Potrebujejo specialni trening socialnih veščin, orientacije in komunikacijskih tehnik. Poleg tega potrebujejo popolnoma slepi otroci tudi stalen specialni trening za vsakdanje življenje. Vzgojiteljice upoštevajo, da se ti otroci ne učijo s posnemanjem, zato jim omogočajo učenje novih gibanj in spretnosti po metodi za slepe. Učenje teh otrok poteka po tipnih in slušnih zaznavnih poteh.

Vzgojiteljice pri otrocih z okvarami vidne funkcije upoštevajo, da imajo ti otroci težave z vidno pozornostjo, težave z vidno kompleksnostjo, motnje pogleda in fiksacije, zakasnel in upočasnen vidni odgovor, odsoten ali netipičen vidni odgovor (npr. reakcije na grozečo nevarnost), neustrezno vidno-motorično vedenje (npr. koordinacija oko – roka), neučinkovito vidno percepcijo in /ali vidno agnozijo (nesposobnost za spoznavanje zaznav).

Vzgojiteljice otrokom prilagajajo prostor in pri tem upoštevajo, da mora biti le-ta pri najmlajših otrocih zmanjšan na doseg njihovih rok in nog, ker še niso sposobni, da bi izkoristili podatke, ki jim jih nudijo preostala čutila. Vzgojiteljice zagotavljajo, da so igrače v igralnici v dosegu njihovih rok in pospravljene vedno na istem mestu, kajti samo tako lahko vedo, kje se kaj v prostoru nahaja, zato mora biti vsaka stvar na točno določenem mestu oziroma otroka seznanijo s tem, da so stvari premestili. Vzgojiteljice so pozorne na to, da vrat ne puščajo odprtih, ker bi se otrok lahko zaletel vanje, da so poti, po katerih se otrok giblje, prazne oz. da na njih ne puščajo predmetov, v katere bi se lahko zaletel (vedra z vodo, razni kartoni ipd.). Vzgojiteljice te poti po potrebi tudi označijo s primernimi tipnimi oznakami za otrokovo orientacijo, tako v igralnici kot tudi v drugih prostorih vrtca (telovadnica, garderoba, sanitarije idr.), ki jih otrok uporablja.

Vzgojiteljice tudi v garderobi zagotovijo otroku stalno mesto za oblačila in obutev, ki mora biti označeno tako, da jih bo otrok lahko zatipal. Tudi pri obrokih zagotavljajo otroku stalno mesto in pogrinjek kontrastnih barv. Vrtec mora zagotoviti tudi, da je osvetlitev prostorov primerna za izkoriščanje ostankov vida, pri čemer pa je treba upoštevati, da nekatere otroke svetloba tudi moti. Vzgojiteljice otrokom zagotavljajo več časa pri vseh dejavnostih v vrtcu.

Pri dejavnostih z žogo uporabljajo zvočne žoge. Izbirajo pripomočke, predmete, igrače in igre intenzivnih in kontrastnih barv. Namesto vizualnih znakov pri določenih igrah uporabljajo zvočne znake. Vidnost gradiva pa otroku zagotavljajo s povečavami ali lupami. Pri likovnih dejavnostih otrokom zagotovijo tipne materiale in pozitivno folijo ali druge materiale, ki puščajo tipno sled. Upoštevajo tudi, da otrok za pridobivanje različnih pojmov uporablja svoje preostale čute, zato uporabljajo pomanjšane ali povečane stvari ali predmete (npr. makete, modeli). Pri branju pravljic, zgodb in pesmi otroku približajo vsebino in pojasnijo pojme tudi po tipni, slušni ali drugi čutni poti. Otroku zagotavljajo uporabo taktilnih knjig.

Vzgojiteljice upoštevajo, da je treba pri spodbujanju otroka h gibanju razvijati njegovo grobo in fino motoriko, ga usmerjati na uporabo preostalih čutil in mu pomagati z dejavnostmi za vzpostavitev koordinacije uho – roka.

Vzgojiteljice spodbujajo otrokovo orientacijo na različne načine in tudi s pomočjo pripomočkov. Otroku omogočajo hojo z videčim spremljevalcem in privajanje na poti in promet z njegovo pomočjo. Otroka navajajo tudi na gibanje in orientacijo v različnih vremenskih in drugih izrednih razmerah tudi na njemu že znanih poteh (npr. sneg na pločniku, poledeneli pločniki, prekopane poti).

Vzgojiteljice otrokom, ki imajo **primanjkljaje, ovire oz. motnje na področju sluha**, prilagajajo prostor tako, da lahko vizualne informacije čim bolj fluentno potujejo po prostoru. Prostor mora biti zato svetel in strukturiran. Vzgojiteljice v prostoru določijo mesto za slušna pomagala (skupinski slušni aparat, vibracijska deska, vibrator, slušalke, individualni slušni aparat, Phonic ear, polžev vsadek, speech weaver) ter poskrbijo za njihovo nemoteno delovanje (npr. menjavanje in polnjenje baterij). V prostoru zagotavljajo, da je na voljo dovolj AV-sredstev, ki podpirajo uporabo specifičnih didaktičnih sredstev.

Zagotoviti je treba tudi, da bo okolje akustično zadovoljevalo potrebe okvarjenega sluha. Koristen zvok mora presegati hrup okolja za 15 do 20 dB in biti frekvenčno optimalen, da govor posameznika izstopa iz akustičnega ozadja. Igralnica in velikost skupine morata zato ustrezati temu pogoju. Za izvajanje govorno-ritmičnih spodbud je treba zagotoviti večji prostor z ustreznimi aparati. Tudi za individualno strokovno obravnavo otroka je treba zagotoviti akustično primeren prostor.

Vzgojiteljice upoštevajo, da ti otroci ne morejo razviti govora spontano, zato potrebujejo ustrezno strokovno pomoč pri zbiranju spodbud, ki jim omogočajo optimalen razvoj. Vzgojiteljice izvajanje dejavnosti prilagajajo in zagotavljajo otrokom dovolj časa, da jih lahko sprejmejo, razumejo in tudi velikokrat ponovijo. Otroke sistematično seznanjajo z novimi in manj znanimi informacijami oz. dejavnostmi na različne načine, npr. z demonstracijo, govorom, kretnjo, pisanjem, risanjem, slikovnimi aplikacijami, prstno abecedo, igranjem vlog, dramatizacijo, in sproti preverjajo razumevanje otrok. Vzgojiteljice upoštevajo, da je učenje govora pri teh otrocih dolgotrajen proces, zato se njihov govor v predšolskem obdobju pomembno razlikuje od govora slišočih otrok. Upoštevajo tudi, da je njihov naravni jezik kretnja in da se otroci lahko kasneje naučijo znakovnega jezika, ki je sistem kretenj, ki imajo svoje jezikovne zakonitosti. Hkrati se gluhi in naglušni otroci učijo verbalnega govora in s tem slovenskega jezika s pomočjo poslušanja in ogledovanja.

Vzgojiteljice in drugi strokovni delavci se trudijo, da bi otrokom v veliki meri pomagali premostiti njihovo slušno oviro in izoblikovati komunikacijski kod, s katerim bodo lahko komunicirali s širšo, tudi sliščečo okolico. Pri odpravljanju primanjkljajev, ovir oz. motenj na področju sluha se je kot zelo učinkovita izkazala vsakodnevna, sistematična, strokovna, specialnopedagoška (surdopedagoška) obravnava v skupini, podprta z redno individualno surdopedagoško obravnavo (individualna slušno-govorna terapija). V sklopu tega se izvajajo vsebine po programu stimulacije razvoja, gibalno-govorne in glasbene stimulacije, piktografska ritmika.

Specialnopedagoška priporočila za otroke z razvojnimi zaostanki, primanjkljaji, ovirami oz. motnjami na sporazumevalnem področju

Vzgojiteljice upoštevajo, da je pridobivanje in razvijanje govorno-jezikovne komunikacije kompleksen proces, ki zahteva veliko časa in prilagajanja dejavnosti. Dejavnosti izvajajo tako, da jih otrok lahko sprejme, razume, predela, usvoji in uporabi posredovano informacijo ter ustrezno odgovori. Vzgojiteljice pri tem zagotovijo daljši čas ter pogostost posredovanja informacije oz. ponavljanje izvajanja dejavnosti. Prav tako omogočijo otroku dovolj časa, da odgovori in uporabi pridobljeno informacijo ali znanje.

Vzgojiteljice upoštevajo, da morajo za izvajanje gibalno-govornih ter glasbenih stimulacij zagotoviti tudi ustrezne prostorske pogoje in ustrezno opremo za te dejavnosti, npr. velika stenska ogledala, glasbeni inštrumenti, blazine, telovadni rekviziti ipd.

Prostori naj bodo opremljeni tako, da otroka umirjajo in ustvarjajo prijetno vzdušje, brez motečih dražljajev (slušnih in vidnih) in nepotrebne dodatne opreme. Dodatna oprema (igralni kotički, omarice za shranjevanje didaktičnih pripomočkov in igrač ipd.) mora biti premična, oz. takšna, da se jo lahko po potrebi doda ali odstrani. Zagotovljena mora biti možnost uporabe avdio- in videopripomočkov, ki so potrebni pri korekciji oz. odpravljanju govorno-jezikovnih motenj.

Vzgojiteljice pri otrocih spodbujajo:

- » razvijanje vseh otrokovih čutov, njihovo zaznavanje, razvijanje pozornosti, povezovanje in usklajevanje velikih gibov celega telesa s finimi gibi govornih organov;
- » vse dejavnosti, ki neposredno vplivajo na govor in govorila, kot so vaje dihanja, vaje za motoriko govornih organov, vaje za pridobivanje in korekcijo glasov;
- » žvečenje, požiranje in dihanje, ki so v soodvisnem razmerju s sposobnostjo govora in so prvi pogoj za funkcijo govora.

Specialnopedagoška priporočila za otroke z dolgotrajnimi boleznimi

Vzgojiteljice upoštevajo, da so otroci z dolgotrajnimi boleznimi lahko veliko odsotni zaradi bolezni samih, zaradi načinov zdravljenja in tudi kot oblika preventive, da zdravljenje ni ovirano zaradi morebitne izpostavljenosti dodatnim okužbam v vrtcu. Vzgojiteljice otrokove odsotnosti upoštevajo pri načrtovanju, izvajanju, spremljanju in prilagajanju dela z njim. Zelo pomembno pa je, da se trudijo vzdrževati stik z otrokom in njegovimi starši in po potrebi zagotovijo tudi ponovno uvajanje otroka v skupino.

Vzgojiteljice upoštevajo, da lahko otrok zaradi poteka in/ali narave bolezni, terapije potrebuje večkratni oz. pogostejši počitek ali umik v zasebnost, zato mu v igralnici uredijo prostor na način, da mu to omogoča.

Vzgojiteljice pri organiziranju dejavnosti zunaj igralnice oz. vrtca, na sprehodih, izletih ipd. premislijo, ali bo otrok neko pot zmožel, koliko časa lahko hodi, kdaj ima po navadi vmesni krajši počitek, kdaj mu moramo npr. dati zdravilo ipd. Zato naj vzgojiteljice načrtujejo večdnevna bivanja zunaj vrtca še toliko bolj premišljeno.

Specialnopedagoška priporočila za delo z otroki z avtističnimi motnjami, ki so vključeni v posebno organizacijsko obliko oddelkov prilagojenega programa

V oddelku, v katerem se izvaja prilagojeni program za predšolske otroke s posebnimi potrebami, je lahko vključenih največ šest otrok s posebnimi potrebami. Če vrtec oblikuje oddelku prilagojenega programa, v katerega so vključeni samo otroci z avtističnimi motnjami (v nadaljevanju: otroci z AM), so v ta oddelku lahko vključeni največ štiri otroci, razen v primeru, ko vrtec v oddelku vključi še tretjega strokovnega delavca, je v ta oddelku lahko vključenih največ šest otrok.

Vzgojiteljice upoštevajo, da otroci z AM izkazujejo primanjkljaje, ovire oziroma motnje na področjih socialne komunikacije in socialne interakcije ter na področjih vedenja, interesov in aktivnosti. Ne glede na kognitivni potencial imajo ti otroci znižane zmožnosti za prilagajanje socialnemu okolju, kar pomembno vpliva na razvoj na socialnem, izobraževalnem in drugih pomembnih področjih delovanja. Izražajo se v različnih stopnjah in različnih kombinacijah intenzitet. Stopnja izraženosti težav se spreminja v različnih življenjskih obdobjih in različnih socialnih kontekstih. Simptomatske slike se ne razlikujejo le od posameznika do posameznika, ampak tudi pri istem posamezniku v posameznih obdobjih njegovega odraščanja oziroma življenja. Nekateri simptomi so lahko bolj izraziti in intenzivni v določenem starostnem obdobju ali pa tudi nihajo. To lahko vodi do zelo različnih ocen v posameznih obdobjih odraščanja oziroma življenja, vendar so vsa odstopanja odraz iste motnje oziroma spektra.

Vzgojiteljice upoštevajo, da potrebujejo otroci z AM zgodnjo in intenzivno podporo, pomoč in prilagoditve pri razvoju na področjih konceptualnih, socialnih in praktičnih veščin. Zgodnje prepoznavanje težav in vključitev v program vzgoje in izobraževanja po načelih in metodah, ki so se izkazali kot učinkoviti pri delu z AM, je ključno za trajne pozitivne učinke.

Pri otrocih z AM skladno ločimo več področij primanjkljajev:

PRIMANJKLJAJI NA PODROČJU SOCIALNE KOMUNIKACIJE

Primanjkljaji na tem področju se izkazujejo na spektru od popolne odsotnosti verbalne in neverbalne komunikacije do na videz urejenega govora, ki pa odstopa glede na njegovo komunikacijsko funkcijo. Nekateri otroci z AM lahko začnejo govoriti in nato nenadoma prenehajo. Otroci se slabše odzivajo na svoje ime ali pa se sploh ne odzivajo, ko jih pokličemo po imenu, ne uporabljajo gest in neverbalne komunikacije, ne vzpostavljajo očesnega stika, ne razvijajo skupne pozornosti (ne kažejo s prstom, ne pogledajo v smeri, ki jo kaže sogovornik, itd.). Nekateri otroci z AM imajo dobro razvit govor, ki pa ga ne uporabljajo v komunikacijskem smislu (ne razumejo dialoške situacije, ne odgovarjajo na vprašanja, govorijo o svoji priljubljeni temi, ne upoštevajo izmenjave itd.). Pri otrocih z AM so prisotne težave pri razumevanju, saj zelo dobesedno razumejo govor, ne razumejo abstraktnih izrazov ter govora v prenesenem pomenu (šale, fraze itd.). Pri razumevanju govora ne upoštevajo neverbalnih vidikov komunikacije (mimike obraza, intonacije glasu, čustvene lege itd.). Nekateri otroci lahko razvijejo komunikacijo z uporabo drugih sredstev, večinoma vizualnih simbolov, slik, gest. Otroci z AM, ki razvijejo govor in jezik in ju uporabljajo v komunikacijske namene, pa izkazujejo odstopanja tako na ekspresivnem kot

receptivnem področju. Njihov govor je lahko nenavaden tako po obliki kot po vsebini. Pojavljajo se eholalije, perseveriranje besed, vprašanj, delov besedil, napačno uporabljajo zaimke, uporabljajo neologizme itd.

Vzgojiteljice upoštevajo, da mora biti komunikacija z otroki z AM prilagojena njihovim zmožnostim sprejemanja informacij:

- » Pred podajanjem navodil pridobimo otrokovo pozornost (ga pokličemo po imenu itd.).
- » Uporabljamo kratka, jasna in enoznačna sporočila.
- » Uporabljamo kratke povedi, izražamo se natančno, nedvoumno, brez odvečnih besed, pomanjševalnic itd.
- » Sproti preverjamo otrokovo razumevanje.
- » Uporabljamo slikovne prikaze dejavnosti in njihovega sosledja.
- » Navodila podajamo v vrstnem redu, kot se bodo stvari odvijale.
- » Pri sporočanju otroku z AM nadzorujemo nebesedno komunikacijo in čustveno lego, ki lahko otroke z AM zmedeta, saj ju ne znajo interpretirati.
- » Izogibamo se načinom sporočanja, ki so otroku lahko moteči zaradi njegovih senzoričnih posebnosti (glasen govor, petje, ploskanje itd.).
- » Otroku napovemo, pokažemo, da bo dejavnosti kmalu konec, in mu s tem omogočimo, da se brez stresa pripravi na prehod na novo dejavnost.
- » Vsi strokovni delavci uporabljajo enak ali vsaj zelo podoben način komunikacije.

PRIMANJKLJAJI NA PODROČJU SOCIALNE INTERAKCIJE

Primanjkljaji na tem področju se izkazujejo na spektru od popolnega pomanjkanja interesa za druge ljudi do vključevanja v socialne interakcije na nenavaden način, pri katerem se otrok ne prilagaja odzivu drugih oseb v interakciji. Lahko je prisotno slabše zanimanje za druge ljudi ali pa otrok sploh ne kaže odziva nanje. Nekateri vstopajo v stik z drugimi zato, da bi zadovoljili svoje interese ali potrebe (igračka ali kak drug predmet). Težave imajo z vzpostavljanjem in ohranjanjem socialnih interakcij, prav tako pa tudi z njihovim zaključevanjem. Nekateri so lahko zelo dejavni pri poskusih vključevanja v socialne interakcije, vendar to storijo na nenavaden, enosmeren, vsiljiv način, brez upoštevanja verbalnih in neverbalnih odzivov udeležencev v socialni interakciji. Otroci imajo slabo razvito teorijo uma, kar pomeni slabše zavedanje, da imajo drugi ljudje svoje miselne procese, čutijo občutke in čustva itd. Zato niso zmožni razumeti načina razmišljanja drugih in posledično razumeti njihovih odzivov in sporočil v konkretnih situacijah.

Vzgojiteljice na področju otrokove socialne interakcije in komunikacije upoštevajo naslednje cilje:

- » Uporaba očesnega stika in ekspresije obraza za razumevanje in reguliranje socialnega stika.
- » Prilagajanje obsega socialne komunikacije v okviru sposobnosti, ki jih otrok že obvlada.
- » Prilagajanje hitrosti komunikacije otroku daje priložnost, da uporabi usvojene spretnosti.
- » Učenje podati zahtevo, prošnjo.
- » Učenje socialno-emocionalne izmenjave.
- » Razvijanje skupne pozornosti.

- » Prepoznavanje, poimenovanje, izražanje, razumevanje čustev pri sebi in drugih.
- » Uporaba vizualnih sredstev za razvijanje sposobnosti razumevanja in poimenovanja.
- » Uporaba slikovnega urnika za razumevanje zaporedja.
- » Uporaba gest/kretenj in vokaliziranja/verbaliziranja.
- » Učenje razumevanja konvencionalnih pomenov besed.
- » Otroku z namigi, prvim zlogom ali modeliranjem ustreznega odziva pomagamo oblikovati pravilen komunikacijski odziv.
- » Najprej komunikacijo učimo v individualnih situacijah, nato jo prenesemo na skupino.
- » Izkoriščanje spontanosti situacij za učenje komunikacijskih spretnosti in uporabo že usvojenih.
- » Razširjanje sposobnosti sodelovanja v komunikaciji.

PRIMANJKLJAJI NA PODROČJU VEDENJA, INTERESOV IN AKTIVNOSTI

Primanjkljaji na tem področju se izkazujejo na spektru od popolne okupiranosti z določenim interesnim področjem, velikega števila stereotipnih dejavnosti ter izrazitega upiranja poskusom spremembe utečenih vzorcev gibanja in dejavnosti do težjega prehajanja med dejavnostmi. Nekateri otroci z AM izkazujejo močan odpor do sprememb in vztrajajo pri določenem vedenjskem vzorcu ali rutini. Odpori so lahko rezultat slabšega procesiranja senzornih dražljajev, kar je pri otrocih z AM pogosto. Prihaja lahko do pretiranega in/ali premajhnega odziva na različne senzorne dražljaje. Njihovo doživljanje vročine, mraza, določenih zvokov, vonjev, svetlobe, bolečine, okusa je lahko zelo nenavadno, kar pomembno vpliva na njihovo vedenje in odzivanje.

Vzgojiteljice upoštevajo, da so zaradi kompleksnih primanjkljajev, ki otrokom onemogočajo uspešno prilagajanje na okolico, in zaradi nezmožnosti okolja, da se prilagaja njihovim potrebam in posebnostim, pri otrocih z AM pogosto prisotne tudi druge težave, na primer anksioznost, težave s spanjem, neobičajni vzorci hranjenja, nenadzorovani izbruhi jeze, agresivno in/ali avtoagresivno vedenje.

Vzgojiteljice upoštevajo, da imajo otroci z AM težave z razumevanjem koncepta igre, zato je treba temu področju posvetiti posebno pozornost. Otroci z AM ne razvijejo spontano vseh oblik igre, zato je treba posebno pozornost posvetiti učenju in vodenju otroka skozi različne oblike igranja. Prepletanje in povezovanje različnih kurikularnih področij, ki je pri otrocih z značilnim razvojem spontano in samoumevno, morajo pri otrocih z AM načrtovati, spodbujati in voditi odrasli, z modeliranjem igre in s spodbujanjem k posnemanju. Značilnost otrok z AM je, da se igrajo stereotipne igre z vedno istimi igračami in materiali. Tako ne raziskujejo, ne vadijo novih spretnosti, ne pridobivajo novih gibalnih vzorcev. Spontana igra otrok z AM ima svojo vrednost v smislu sprostitve otroka in/ali v smislu nagrade, motivacije, ojačanja želenega vedenja. Večina otrok z AM se težje vživlja, težje igra domišljajske igre, pogosto gre le za manipulacijo s predmeti. V igri pogosto opazimo obsesivna in kompulzivna vedenja. Nekateri otroci z AM so se sposobni naučiti enostavnih delov igre ali posnemanja igre, četudi ne razumejo njenega pomena. Zanje je najtežje sodelovati v skupinskih igrah, ki zahtevajo vzajemno komunikacijo in sodelovanje.

Vzgojiteljice otroku na področju igre zagotavljajo:

- » razvijanje zgodnje socialne igre od obrazne igre dojenčka do imitacije in interakcije,
- » postopno razvijanje igre z igračkami,
- » učenje igre tipa vzrok-posledica,
- » postopno razvijanje igre z igračkami, učenje uporabe igrač, ki nimajo očitnega učinka ali jasnega namena,
- » učenje vključevanja dveh različnih igrač v isto aktivnost,
- » razvijanje igre z vrstniki, poudarjeno je učenje skupne pozornosti, izmenjave, zamenjave vrstnega reda itd.,
- » uvajanje vrstnikov v igro otroka z AM.

IX. PODROČJA DEJAVNOSTI

Zaradi velikih razlik v individualnih značilnostih in potrebah otrok, ki so vključeni v oddelke s prilagojenim programom, so do določene mere veljavni vsi cilji na vseh šestih področjih dejavnosti *Kurikuluma za vrtce (2025)*: DRUŽBA, GIBANJE, JEZIK, MATEMATIKA, NARAVA, UMETNOST. Zato področja dejavnosti *Kurikuluma za vrtce (2025)*, z opredeljenimi nameni, cilji in priporočili za izvajanje dejavnosti na posameznem področju, niso ponovno zapisana v pričujočem dokumentu

Vzgojiteljice pri načrtovanju in izvajanju kurikuluma za vrtce v prilagojenem programu ter oblikovanju individualiziranega programa za posameznega otroka izbirajo, spreminjajo, dopolnjujejo in prilagajajo cilje področij dejavnosti *Kurikuluma za vrtce (2025)* ter način izvajanja na posameznem področju dejavnosti, skladno z zapisanimi specialnopedagoškimi priporočili v pričujočem dokumentu.

Vzgojiteljice posamezne cilje s področij dejavnosti družba, narava, matematika in umetnost, ki so opredeljeni v *Kurikulumu za vrtce (2025)* in se nanašajo na načrtovanje dejavnosti s področja trajnostnega razvoja, finančne pismenosti ter uporabo digitalne tehnologije, smiselno upoštevajo glede na zmožnosti in sposobnosti posameznih otrok s posebnimi potrebami in smiselno prilagajajo glede na specifičnosti v oddelku prilagojenega programa.

X. VIRI IN LITERATURA

Bahovec Dolar, E., in Kodelja, Z. (1996). *Vrtci za današnji čas*. Center za kulturološke raziskave pri Pedagoškem inštitutu, Društvo za kulturološke raziskave.

Bahovec Dolar, E., in Bregar Golobič, K. (ur.) (2004). *Šola in vrtec skozi ogledalo*. Državna založba Slovenije.

Batistič Zorec, M., in Jug Došlet, A. (2016). Rethinking the hidden curriculum: Daily routine in Slovene preschools. *European early childhood education research journal*, 24(1), 113–114.

Batistič Zorec, M., in Hočevar, A. (2012). *Planning and evaluating educational work in Slovene preschools*. CEPS journal : Center for Educational Policy Studies Journal, ISSN 1855-9719, 2012, vol. 2, no. 2.

Bizilj, B., in Rabič Por, Š. (2019). *Senzorne izkušnje pri predšolskih otrocih* (diplomsko delo). Univerza v Ljubljani, Zdravstvena fakulteta.

Boswell, S., Reynolds, B., Faulkner, R., in Benson, M. (2015). *Let's Get Started! Visually Structured Tasks from the TEACCH Early Childhood Demonstration Program*. University of North Carolina at Chapel Hill.

Bowlby, J. (1998). *Attachment and loss volume 2: Separation anger and anxiety*. Pimlico.

Bowlby, J. (1998). *Attachment and loss volume 3: Loss sadness and depression*. Pimlico.

Bowlby, J. (2005). *A Secure Base: Clinical Applications of Attachment Theory*. Routledge.

Bregar Golobič, K. (2004). Prikriti kurikulum ali drugo kurikula. V E. Dolar Bahovec in K. Bregar Golobič (ur.), *Šola in vrtec skozi ogledalo*. Državna založba Slovenije.

Cohen, M. J., in Gerhardt, P. (2016). *Visual Supports for People with Autism: A Guide for Parents and Professionals (Topics in Autism)*. Woodbine House.

Cotič Pajntar, J., in Zore, N. (2016). Formativno spremljanje v vrtcu. V A. Holcar Brunauer, C. Bizjak, M. Borstner, J. Cotič Pajntar, V. Eržen, M. Kerin, N. Komljanc, S. Kregar, U. Margan, L. Novak, Z. Rutar Ilc, S. Zajc in N. Zore, *Formativno spremljanje v podporo učenju*. Priročnik za učitelje in druge strokovne delavce. Zavod RS za šolstvo.

Cotič Pajntar, J., in Zore, N. (2017). *Vključevanje v vrtcu*. 6. zvezek v Vključujoča šola. Priročnik za učitelje in strokovne delavce. Zavod RS za šolstvo. <https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2023/05/Vkljucujoca-sola-zvezek-6-2017-s-platnicami.pdf>

Cotič Pajntar, J., Marjanovič Umek, L., in Zore, N. (ur.). (2022). *Izhodišča za prenovu kurikulumu za vrtce*. Zavod RS za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/izhodisca_za_prenovo_KZV.pdf

Dopolnitev Kurikuluma za vrtce v prilagojenem programu za predšolske otroke – za otroke z avtističnimi motnjami (2016). Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.

Fekonja, U. (2020). Razvoj otroške igre. V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Razvojna Psihologija: 2. zvezek* (str. 459–469) (2., dopolnjena in razširjena izdaja). Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Grinker Roy, R. (2007). *Unstrange Minds. Remapping the World of Autism*, Basic Books.

Groleger Sršen, K., in Korelc, S. (2012). Motnje čutilnih in prepoznavnih sposobnosti pri otrocih in njihov pomen v razvoju otroka. *Rehabilitacija, letnik XI*, supl. 1, 65–73.

Gruenberg, A. M., in Miller, R. (2011). *A practical guide to early childhood inclusion: Effective reflection*. (No Title).

Hanah, L. (2009). *Učenje mlajših otrok z motnjami avtističnega spektra*. Center za avtizem.

Izvajanje celostne zgodnje obravnave v rednih oddelkih ljubljanskih vrtcev (2023). Delovno gradivo Aktivna mobilnih specialnih pedagogin iz ljubljanskih vrtcev in Aktivna svetovalnih delavk ljubljanskih vrtcev.

Jeriček Klanšček, H., Roškar, S., Vinko, M., Konec Juričič, N., Hočevar Grom, A., Bajt, M., Čuš, A., Furman, L. Zager Kocjan, G., Hafner, A., Medved, T., Floyd Bračič, M., in Poldrugovac, M. (2018). *Duševno zdravje otrok in mladostnikov v Sloveniji*. Nacionalni inštitut za javno zdravje.

Jert, P. (2019). *Participacija otrok pri dnevni rutini* (diplomsko delo). Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. <http://pefprints.pef.uni-lj.si/id/eprint/6073>

Jurak, G., Rankel, P., Bizjak Slanič, K., Starc, G., Markelj, N., Potočnik, Ž. L., Meh, K., Videmšek, M., Fetih, J., Plesec, M., Gregorc, J., Štemberger, V., Geršak, V., Dolenc, N., Kovač, U., Volmut, T., Planinšec, J., in Kovač, M. (2022). *Strokovne smernice za umestitev zunajkurikularnih gibalnih dejavnosti po izobraževalni navpičnici*. Nova družbena pogodba za vzgojo in izobraževanje: Partnerstvo za kakovosten in pravičen sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji. <https://www.sviz.si/nova-druzben-pogodba-za-vzgojo-in-izobrazevanje>

Kavčič, T. (2020). Igra dojenčka in malčka. V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Razvojna Psihologija: 1. zvezek* (str. 313–323) (2., dopolnjena in razširjena izdaja). Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Koler Križe, A., Črešnik, A., Vuri, T., Krebelj, D., Stojanović, I., Gostinčar Smole, T., in Kamnar Belak, T. (2022) *Stanje in vizija svetovalnega dela v podporo otrokom, družinam in strokovnim delavcem v sedanjem času: ko potrebujemo sistemske spremembe*. Prispevek na mednarodni konferenci Pogled na predšolsko vzgojo in izobraževanje. Združenje ljubljanskih vrtcev.

Koler Križe, A., in Urbas, T. (2018). *Izzivi in vizija timskega dela*. V Zbornik prispevkov ob 70. letnici Vrtca Mladi rod. Vrtec Mladi rod.

Konda, A. (2021). *Zakaj in kako se igrati s svojim otrokom*. Napotki za starše predšolskih otrok. Izobraževalni center Pika, Center Janeza Levca Ljubljana.

Konvencija o otrokovih pravicah (1989). https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/SRI/Konvencija_o_otrokovih_pravicah.pdf

- Košmelj, N. (2015). *Spodbujanje senzorne integracije pri učencih z motnjo v duševnem razvoju* (diplomska naloga). Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Kure Vizjak, T., Krušec, I., in Vizjak, N. (2010). *Spodbujanje razvoja sensorike, motorike, kognicije, govora in jezika: priročnik z vajami in lestvice za spremljanje razvoja*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Kurikulum za vrtce (1999). Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Kurikulum za vrtce v prilagojenem programu za predšolske otroke (2006). Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Lavtižar, T. (2013). Samostojnost – dnevna rutina v vrtcu. V M. Željeznov Seničar (ur.), *Samostojnost predšolskega otroka* (str. 118-125). MiB.
- Lepičnik Vodopivec, J., in Hmelak, M. (2020). *Dnevna rutina v vrtcu in njen pomen za razvoj predšolskega otroka*. Založba Univerze na Primorskem.
- Lepičnik Vodopivec, J. (2023). Pogled na spodbudno učno okolje v vrtcu. *Vzgoja*, XXV/1(97), 15–16. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-PD9ZVMTT>
- Lesjak Skrt, B. (2008). *Glasovi v gibanju in igri*. Igrice za razvijanje glasov, ozvenjanje in slušno razlikovanje. Društvo Bravo.
- Marjanovič Umek, L., Bogataj, J., Flego, J., Hočevār, A., Kovaček, B., Močnik, A., Rutar, S., in Fekonja, U. (2024). *Razvoj slovenskih vrtcev: Izzivi in predlagane rešitve*. <https://www.sviz.si/nova-druzbeno-pogodba-za-vzgojo-in-izobrazevanje/>
- Marjanovič Umek, L., in Fekonja Peklaj, U. (2008). *Sodoben vrtec: možnosti za otrokov razvoj in zgodnje učenje*. Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Marjanovič Umek, L., in Zupančič, M. (2006). *Psihologija otroške igre: Od rojstva do vstopa v šolo*. Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- McCluskey, C., Kilderry, A., Mulligan, J., in Kinnear, V. (2023). *The role of movement in young children's spatial experiences: a review of early childhood mathematics education research*. <https://link.springer.com/article/10.1007/s13394-023-00446-0>
- Midford, R., Nutton, G., Hyndman, B., in Silburn, S. (2020). *Health and Education Interdependence: Thriving from birth to Adulthood*. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-981-15-3959-6>
- Oder, N. (2021). *Senzorno zaznavanje otrok z avtizmom*. Pot do spodbudnega in senzorno prijaznejšega učnega okolja. Izobraževalni center Pika.
- Ošlak, M. (2020). Igra – otrokova potreba. V *Vzgojno izobraževalne potrebe predšolskega otroka: Zbornik XIII. Mednarodne strokovne konference za vzgojitelje v vrtcih* (str. 332–334). MiB. <https://books.mib.si/sl/publikacije/>
- Pieterse, M., Treloar, R., in Cairns, S. (2000). *Majhni koraki: program zgodnje obravnave otrok z motnjami v razvoju*. Društvo za pomoč duševno prizadetim Sožitje, Sekcija za Downov sindrom.

Priporočila Sveta Evrope o visokokakovostnih sistemih vzgoje in varstva predšolskih otrok (2019/C 189/02). [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0605\(01\)&rid=4](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0605(01)&rid=4)

Predlog za vzpostavitev prehodnega modela za izvajanje zgodnje obravnave predšolskih otrok s posebnimi potrebami in otrok z rizičnim dejavniki (2022). Delovno gradivo Aktiva ravnateljev ljubljanskih vrtcev.

Spitzer, M. (2016). *Digitalna demenca*. Mohorjeva družba.

Štok Pavlin, J. (2012). Vloga odraslega pri simbolni igri v prvem starostnem obdobju. V B. Vrbovšek, *Simbolna igra v vrtcu* (str. 90–93). Supra.

Vigotski, L. (2010). *Mišljenje in govor*. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.

Vintar Spreitzer, M., Baš, D., Radšel, A., Anderluh, M., Vreča, M., Reš, Š., Selak, Š., Hudoklin, M., in Osredkar, D. (2021). *Smernice za uporabo zaslonov pri otrocih in mladostnikih*. Sekcija za primarno pediatrijo Združenja za pediatrijo Slovenskega zdravniškega društva.

Volpe, J. (2008). *Neurology of the newborn*. Saunders Elsevier.

Weikart, D. P., in Hohmann, M. (2005). *Vzgoja in učenje predšolskih otrok*. DZS.

Žnidaršič, M. (2017). Spodbudno učno okolje v vrtcu. V *Igra in učenje predšolskega otroka*, Zbornik X. mednarodne strokovne konference vzgojiteljev v vrtcih. MIB EDU. <https://books.mib.si/sl/publikacije/knjige-za-vrtce/igra-ucenje-predsolskega-otroka/>

